

William Shakespeare

San Ivanjske noći

*s engleskoga preveo
Milan Bogdanović*

eLektire.skole.hr

SADRŽAJ

PRVI ČIN _____	4
DRUGI ČIN _____	14
TREĆI ČIN _____	28
ČETVRTI ČIN _____	48
PETI ČIN _____	56
RJEČNIK _____	70

LICA

TESEJ, *atenski vojvoda*

HIPOLITA, *amazonska kraljica, Tesejeva vjerenica*

EGEJ, *starac, otac Hermijin*

LISANDAR }
DEMETRIJ } *mladići, zaljubljeni u Hermiju*

FILOSTRAT, *Tesejev dvorski meštar*

HERMIJA (*niska crnka*), *Egejeva kći, zaljubljena u Lisandra*

HELENA (*visoka plavojka*), *zaljubljena u Demetrija*

DUNJA, *tesar*

VRATILO, *tkalac*

FRULA, *krpač mješina*

GUBAC, *kotlokrp*

GLADNICA, *krojač*

SPRETKO, *stolar*

OBERON, *vilinski kralj*

TITANIJA, *vilinska kraljica*

PUK, *vilenjak*

GRAŠA }
PAUČINA } *vile*
GRINJA }
GORUŠICA }

*Druge vile u službi Oberonovoj i Titanijinoj
Tesejeva i Hipolitina pratnja*

Scena: Atena i šuma blizu Atene

PRVI ČIN

PRVI PRIZOR

*Dvorana u Tesejevoj palači.
(Uđu Tesej, Hipolita i pratnja)*

Tesej. Već ide hrlo svadbe čas nam, lijepa
Hipolita, i četir sretna dana
Dovest će mladi mjesec - ali jao!
Na manjak ide sporo stari mjesec
I koči moju živu žudnju kao
Udovica il maćeha, što dugo
Mladićev prihod izjeda i troši.

Hipolita. Al četir dana brzo će u noći
Uroniti i brzo će nam sancu
Progutat vrijeme četiriju noći -
A tad će mlađak kao srebrn luk,
Na nebu zapet, svadbenu nam noć
Promatrat.

Tesej. Idi, moj Filostrate,
Potakni mladost atensku na radost,
Probudi žustri, vedri duh veselja,
A tužnu sjetu otpravi na pogreb,
Jer nema mjesta tome blijedom biću
Na našoj slavi.

(Filostrat ode)

Ja sam tebe mačem
Isprosio, Hipolita, i steko tvoju ljubav

Zadavajuć ti jade¹, ali ću
Uz drukčiju te pjesmu vjenčati -
Sa sjajem, s gozbom i sa igrama.

(Uđu Egej, Lisandar, Demetrije i Hermija)

Egej. Zdrav bio Tesej, dični vojvoda!

Tesej. O zdravo, dragi Egeju! Što novo?

Egej. Pun jada evo dođoh da se žalim
Na svoje dijete, na kćer Hermiju. -
Demetrije, pristupi! - Mlacu ovom
Dopustio sam, dični gospodaru,
Da s njom se vjenča. - Amo, Lisandre! -
A ovaj čovjek, blagi vojvodo,
Očarao je dušu čedu mom. -
Ti, Lisandre, si davo stihove
Mom djetetu i dare ljubavne -
I ona tebi - i pod prozorom si
Za mjesečine glasom himbenim
O ljubavi joj pjevo hinjenoj,
U njenu si se dušu prikrao
Tričarijama: narukvicama
Od kose, prstenjem i drugim glupim
Sitnarijama, kiticama cvijeća,
Slatkišima - što moćni su glasnici
Za slabu mladež. Lukavstvom si tako
Mom čedu srce ukrao i njenu
Pokornost, koju meni duguje,
Obratio u grubu tvrdokornost. -
Pa zato ako, dični vojvodo,
Ne pristane pred Vašom milosti,
Da pođe za Demetrija, to molim
Za povlasticu staru atensku,
Da mogu nju - jer moja je - il ovom
Gospodinu izručiti il smrti,
Jer to su riječi našeg zakona
Za takve zgrade.

Tesej. Hermija, što vi
Velite na to? Čujte dobar nauk:
Vaš roditelj bi, lijepa djevojko,
Ko neki bog vam biti morao,
Jer on je vaše čari složio
I njemu vi ste slika tek u vosku,

¹ Kao kralj atenski Tesej je u ratu pobijedio Amazonke, a zatim uzeo za ženu njihovu kraljicu Hipolitu.

Što on je utisnu, i on je vlastan
Sačuvat sliku il je istrti.
Demetrije je vrijedan mlad gospodin -

Hermija. I Lisandar je!

Tesej. Sam po sebi jest,
Al tu, gdje nema vašeg oca glas,
Za vrednijega treba drugog smatrat.

Hermija. O da moj otac mojim okom gleda!

Tesej. Kroz njegov sud nek vaše oko gleda!

Hermija. Oprostite mi, Vaša Milosti -
Ja ne znam, koja to me hrabri moć
I priliči li mojoj čednosti
Na takvu mjestu branit svoje misli -
Al kakova će, Vaša Milosti,
Najoštrija me kazna stići, ako
S Demetrijem se vjenčat ne htjednem?

Tesej. Il mrijeti il zanavijek se društva
Odreći ljudskog. Zato ako se
Pokorit niste voljni izboru
Svog oca, onda, lijepa Hermija,
Istražite sve želje srca svog
I svoju mladost lijepo ispitajte
I svoju krvcu iskušajte, da l' ste
Podnesti kadri ruho duvne, vijek svoj
Vjekovati ko sestra bezrotkinja,
U manastiru mračnom zatvorena,
I pjevat tihe pjesme jalovom
I hladnom mjesecu. O tripud bile
Blagoslovljene, koje svoju krv
Svladavaju na djevičanskoj stazi -
Života svog, al većma je zemaljska
I sretna ruža izžeta no ona,²
Što venući na djevičanskom trnu
U svetačkoj samoći raste, živi
I umire.

Hermija. Baš tako, gospodaru
I ja ću rasti, tako živjeti
I tako umrijet, prije nego pravo
Svog djevičanstva predat njegovu
Gospodstvu, čiji neželjeni jaram
Na sebe uzet ne će moja duša.

Tesej. Al imate još kada razmisliti
Do dana prvog mladog mjeseca,

² Ovaj cijeli pasus o ruži, "Što venući na djevičanskom trnu... raste", vjerojatno je aluzija na Elizabetu, koju su zvali "djevičanskom kraljicom".

Kad mislim ja sa svojom ljubavi
Zapečatiti vječni vez drugarstva -
I na taj dan se spremite: il umrijet,
Što očevoj se volji protivite,
Il vjenčat se po želji njegovoj
S Demetrijem, il ispred žrtvenika
Dianina učinit vječni zavjet
Neokaljanog, samotnog života.

Demetrije. Popustite, o Hermija - a ti se
Odreci svoga krnjeg zahtjeva
Pred mojim tvrdim pravom, Lisandre.

Lisandar. Pa tebe ljubi otac - uzmi njega,
Demetrije, a ja ću Hermiju.

Egej. O Lisandre, podrugljivče! Da, da -
Ja ljubim ga, i moja će mu ljubav
Sve dati, što je moje. Moja je
I ona, pa ću svoje pravo na nju
Demetriju poklonit.

Lisandar. Gospodaru,
Ja nisam goreg roda nego on
I jednako sam bogat, moja ljubav
Od njegove je jača, sreća mi
Baš tako cvate ko Demetriju
- I većma možda - al što više vrijedi
Od svega, čim se mogu dičiti,
Jest to, da lijepa Hermija me ljubi.
Pa kako ne ću tražit svoje pravo?
Demetrije - pred njime evo tvrdim -
Helenu on je, Nedarovu kćer,
Zaludio i njeno srce steko,
Te sada mila djeva luduje,
Ko za božanstvom luduje za ovim
Prevrtljivim i grešnim čovjekom.

Tesej. Da, to sam čuo - moram priznati -
I mislio sam o tome govorit
S Demetrijem, al smetnuo sam s uma,
Jer prepun sam i svojih poslova.
Al sada ćete sa mnom zajedno,
Demetrije, a i vi, Egeju,
Da nasamo vas oba poučim -
A vi se sprem'te, lijepa Hermija,
Da udesite svoju naklonost
Po želji oca svog - il zakon će vas
- Jer nikako se on ublažit ne da -
Izručit smrti ili zavjetu
Vjekovite samoće. - Hajdmo, sada,
Hipolita. O kako si mi, draga? -

Demetrije i Egeju, sad hajdmo,
Da posao vam neki nametnem
Za našu svadbu i da govorimo
O nečemu, što mnogo vas se tiče.

Egej. S pokornošću i rado slijedimo vas.

(Tesej, Egej, Demetrije, Hipolita i pratnja odu)

Lisandar. O zašto ti je, dušo, lice blijedo?
Zar tako brzo na njem' ruže venu?

Hermija. Pa možda zato, jerbo nema kiše,
Da njom ih rosi oka mog oluja.

Lisandar. O jao - sve, što čitah ikada
Il čuh od priče ili historije,
Sve veli, da u vjerne ljubavi
Još nikad nije glatkog tijeka bilo,
Već ili bješe razlika u krvi -

Hermija. Ah! previsoko, a da ljubi nisko!

Lisandar. Il prevelika razlika u dobi -

Hermija. Vaj! prestaro, da s mlađahnim se sveže!

Lisandar. Il trebaše po savjetima birat -

Hermija. O jao! birat ljubav tuđim okom!

Lisandar. Il ako bješe sklad u izboru,
Rat, smrt il bolest napade na ljubav,
Časovitom je čineć kao zvuk,
Ko sjenu brzom, kratkom kao san,
Ko munju hitrom posred mrkle noći,
Što jednim mahom otkrije i nebo
I zemlju, ali prije nego možeš
Da rekneš: "gle!" - već proždri ju je mrak.
I sreće plam se tako brzo gasi.

Hermija. Kad ljubavnici vjerni uvijek pate,
To mora da je zakon udesa -
Pa nek nas kušnja uči strpljivosti,
Jer običajna to je nevolja,
Što s ljubavlju se srodila ko misli
I sni i želje, uzdasi i suze,
Ti pratioci jadne ljubavi.

Lisandar. Baš dobar nauk. Čuj me, Hermija -
Ja imam tetku, vrlo bogatu
Udovicu bez djece, sedam milja
Daleko joj je kuća od Atene.
Ko rođenog me sina ona voli,
I ondje ću te vjenčat, milena,

Jer tamo oštri zakon atenski
Ne dopire. Pa ako li me ljubiš,
Ukradi se iz doma oca svog,
Jer čekat ću te sutra uvečer
U onoj šumi, milju izvan grada,
U kojoj jednoć sretoh te s Helenom,
Gdje slaviš majsku slavu jutarnju.

Hermija. Ja kunem ti se, dragi Lisandre,
Kupidovim najjačim kunem lukom
I ponajboljom strijelom njegovom
Zlatoglavom i Venerinim krotkim
Golubicama - svim, što srca spaja,
Što ljubav čini divnijom od raja,
I vatrom, što Didonu slavnu spali,
Kad nevjernika odniješe joj vali,³
Svim zakletvama muškim prekršenim
I ženskim vazda vjerno izvršenim,
Na mjestu, koje sada reče ti,
Bez sumnje sutra srest ćemo se mi.

Lisandar. Održi riječ. Al gle - Helena ide.

(*Uđe Helena*)

Hermija. Helena lijepa, kud si namjerila?

Helena. Ja da sam lijepa? Nemoj tako, mila,
Jer ti si lijepa - i Demetriju zna,
Da zvjezdice su tvoja oka dva,
A zboriš slađe no pastiru ševa,
U proljeće kad ranom zorom pjeva
Kad žito se zeleni poput trave,
Na glogu kad se pupoljci pojave.
Ljepota kad bi kužna bolest bila,
Od tebe bih je rado uhvatila -
Da, uhom glas tvoj, okom pogled sjajni,
A jezikom tvog grla romon bajni,
I sav bih svijet, da moj je, tebi dala,
Demetrija bih samo zadržala.
O reci tajnu svoje mi vještine,
Da za tobom Demetrije sad gine.

Hermija. Ja mrštim se, a on sve za mnom teži.

Helena. Ja smiješim se, a on od mene bježi.

Hermija. I kunem ga, al on je za mnom lud.

³ Kad je Eneja napustio Didonu i otplovio iz Kartage, ona je sebi oduzela život skočivši u vatru pogrebne lomače. Shakespeare spominje ostavljenu Didonu i u "Mletačkom trgovcu" (V. 1).

Helena. A ja se molim, ali uzalud.

Hermija. Što većma mrzim, on me slijedi većma.

Helena. Što većma ljubim, on me mrzi većma.

Hermija. Ja nisam kriva -

Helena. Ne - ljepota tvoja!
O kad bi bila takva krivnja moja!

Hermija. Al nikad više ne će vidjet mene,
Jer s Lisandrom sad bježim iz Atene.
Dok Lisandra još svoga nisam znala,
Atena mi je rajskim cvijećem cvala.
Al moja ljubav čudesna je tako,
Da pretvara mi raj u crni pako!

Lisandar. Helena, čujte, što je naša tajna:
Kad sutra noću bude Feba⁴ sjajna
Ogledala u vodi svijetlu glavu
I vlažni biser sipala na travu
- Što zgodan je za ljubavnike čas -
Kroz gradska vrata nestat će ti nas.

Hermija. I u šumi, gdje često s tobom sjedih
Na jastucima od jaglaca blijedih,
Da slatke svoje tajne otkrivamo,
Sa Lisandrom ću sastati se tamo,
Da oči od Atene odvratimo
I prijatelje nove potražimo.
Sad zbogom, drugo, pa se za nas moli,
A tebe tvoj Demetrije nek voli! -
Ah, do sutra će, dragi, oči naše
Od ljubavne ustegnuti se paše.

(Ode)

Lisandar. Helena, i ja zbogom vama velim
I ljubav vam Demetrijevu želim.

(Ode)

Helena. O kako sreća nekima je sklona!
Svi vele, da sam lijepa ko i ona -
Demetrijevo tek je oko slijepo
Te ne vidi, što svim je drugim lijepo,
Za Hermijom on lutajući gine,
A ja na njemu vidim tek vrline,

⁴ Feba (Phoebe) je drugo ime za Dianu kao božicu mjeseca.

Jer ljubav često malo vrijedne stvari
Zaodijeva u ruho sjajnih čari
I gleda srcem, nemajući vida,
Pa zato slijepa slikaju Kupida.
Sa svoje on je poznat bezumnosti,
A krila su mu biljeg nestašnosti,
I djetetom ga zato zovu ljudi,
Jer kada bira, obično zabludi.
Dječaci krivo kunu se u šali,
Al on je vječni krivokletnik mali.
Dok Hermiju Demetriju nije sreo,
Ko grad da sipa, tako mi se kleo,
Al Hermija kad zgrija taj mu grad,
I zakletve rastopiše se tad.
O bijegu tome sve ću njemu reći,
I on će, znam, za Hermijom poteći
U potjeru - a njegova će hvala
Za trud moj biti nagrada mi mala,
Al za me i to veliko je blago,
Kad mogu lice ugledat mu drago.

(Ode)

DRUGI PRIZOR

Soba u kolibi.

(Uđu Dunja, Vratilo, Spretko, Frula, Gubar i Gladnica)

Dunja. Je li cijela naša družba ovdje?

Vratilo. Najbolje će biti, ako nas prozovete generalno, jednoga po jednoga, kako smo na cedulji.

Dunja. U ovom su popisu imena svih ljudi, koje čitava Atena smatra zgodne, da glume u našem interludiju pred vojvodom i vojvotkinjom na njegov vjenčani dan uvečer.

Vratilo. Ponajprije, dragi Petre Dunja, reci nam, o čemu radi gluma. Onda nam pročitaj imena glumaca, a zatim priđi na stvar.

Dunja. E, naša je gluma najžalosnija komedija i najokrutnija smrt Pirama i Tizbe.

Vratilo. Vrlo dobar komad, vjerujte mi, i veseo. Sada, dragi Petre Dunja, prozovi glumce sa popisa. - Razredite se, gospodo.

Dunja. Odgovarajte, kako vas budem prozivao. - Niko Vratilo, tkalac.

Vratilo. Evo me. Reci, koja je moja uloga, pa nastavi.

Dunja. Ti si, Niko Vratilo, zapisan za Pirama.

Vratilo. Što je Piram? Ljubavnik ili tiranin?

Dunja. Ljubavnik, koji se neustrašivo ubija iz ljubavi.

Vratilo. To će zahtijevati nešto suza, da bi se valjano prikazalo. Ako ja to budem glumio, neka slušači čuvaju oči. Podići ću pravu buru, kondolirat ću, kako se ono kaže. Sada dalje - ali moj je pravi dar za tiranina, ja bih mogao odlično igrati Erkula ili takvu ulogu, da se pozornica strese, ili bih učinio,

Da prsne hrid
I tvrdi zid,
I prodre vid
U zatvor mrk,
A Febov sjaj
Obasja kraj
I slomi "vaj!"
I udes grk.

Eto, to je uzvišeno! - Sada imenujte ostale glumce. - To je Erkulova žica, tiraninova žica - u ljubavnika ima više kondolencije.

Dunja. Franjo Frula, krpač mješina.

Frula. Evo me, Petre Dunja.

Dunja. Ti treba da preuzmeš ulogu Tizbe.

Frula. Što je Tizba? Neki vitez tumaralo?

Dunja. To je gospođica, koju Piram mora ljubiti.

Frula. Boga vam, ne dajte mi da igram žensku. Ta već mi brada raste.

Dunja. Ništa zato, igrat ćeš pod krinkom, i možeš govoriti tankim glasom, koliko te volja.

Vratilo. Ako mogu da sakrijem lice, dajte meni da igram i Tizbu. Govorit ću monstruozno sitnim glasom, evo ovako: "Ah, Pirame, moj ljubavniče dragi, ah tvoja Tizba, tvoja gospa mila!"

Dunja. Ne, ne, ti treba da glumiš Pirama, a ti Frula, Tizbu.

Vratilo. Dobro, nastavi.

Dunja. Roco Gladnica, krojač.

Gladnica. Evo me, Petre Dunja.

Dunja. Roco Gladnica, ti treba da glumiš Tizbinu majku. - Toma Gubac, kotlokrp.

Gubac. Evo me, Petre Dunja.

Dunja. Ti Piramova oca. Ja ću Tizbina oca, ti, stolaru Spretko, ulogu lava - i tako se nadam, da je gluma udešena.

Spretko. Je li uloga lava napisana? Molim te, ako jest, daj mi je, jer ja teško učim.

Dunja. Možeš ekstemporirati, jer nema ništa do rikanja.

Vratilo. Dajte meni da igram i lava, pa ću rikati, da će svima zaigrati srca, kad me čuju. Tako ću rikati, te će vojvoda reći: "Neka još jednom rikne, neka još jednom rikne!"

Dunja. Kad bi odveć strahovito rikao, zastrašio bi vojvotkinju i dame⁵, i one bi kričale, a to bi bilo dosta, da nas sve objese.

Svi. Sve bi nas majčine sinove povješali!

Vratilo. Dopuštam, prijatelji. Ako biste gospođe tako zastrašili, da bi izgubile pamet, ne bi imale diskrecije nego da nas objese - ali ja ću svoj glas akumulirati pa ću rikati tako nježno, kao golupče, koje siše, rikati ću kao slavujak.

Dunja. Ti ne možeš glumiti drugu ulogu do li Piramovu, jer Piram je milolik čovjek; tako lijep čovjek, kakav se vidi u cio ljetni dan; najljupčiji čovjek i kavalir - zato treba ti da glumiš Pirama.

Vratilo. Dobro, uzet ću ga. A u kakvoj bradi da ga igram?

Dunja. Pa u kakvoj hoćeš.

Vratilo. Igrat ću ga u slamnožutoj bradi ili narančastožutoj bradi ili u grimiznocrvenoj bradi ili u bradi žutoj poput francuskog cekina.

Dunja. Mnogi Francuzi nemaju ni dlake na glavi⁶, pa ćeš dakle igrati golobrad. Ali, gospodo, evo vam vaših uloga i ja želim, ištem, i molim, da ih do sutra uvečer naituzust naučite, pa da se onda sastanemo u dvorskoj šumi, milju izvan grada, na mjesecini. Tamo ćemo učiniti pokus, jer ako se sastanemo usred grada, ići će svijet poput paščadi za nama, pa će naša namjera na vidjelo izaći. Ja ću dotle sastaviti popis rekvizita, koji su potrebni u našoj glumi. Molim vas, dođite svakako.

Vratilo. Doći ćemo i tamo ćemo načiniti pokus, srčano i opsceno. Potrudite se i naučite potpuno svoje uloge. Zbogom.

Dunja. Sastat ćemo se kod vojvodina hrasta.

Vratilo. Vrijedi - pa puklo kud puklo!

(*Odu*)

⁵ Misao, da bi lav mogao zastrašiti dame, ponavlja se još dva puta u komediji (III. 1 i V. 1). To je očito aluzija na jedan beznačajan događaj: 30. VIII. 1594., prilikom krštenja škotskoga princa Henrika, dok je kralj James s kraljicom sjedio za večerom, neki je crnac dovukao u dvoranu bogato iskićena kola. Trebalo je da kola vuče lav, ali "jer je njegova nazočnost mogla zastrašiti one najbliže... učinilo se prikladnim, da na njegovo mjesto dođe crnac". U Londonu su se očito zabavljali na račun tog incidenta, kad ga Shakespeare tako iskorištava. To usput dokazuje, da su dijelovi komedije, u kojima nastupaju zanatlije, mogli biti napisani najranije ujesen 1594. Prvi je na ovu aluziju upozorio Edmond Malone (1741.-1812.).

⁶ Aluzija na posljedice "francuske bolesti" (sifilisa).

DRUGI ČIN

PRVI PRIZOR

Šuma blizu Atene.

(Uđe Puk s jedne, a jedna vila s druge strane)

Puk. Kuda, duše, putuješ?

Vila. Preko brda i nizina,
Preko vatre, preko vode,
Preko šuma i planina,
Preko trnja, koje bode -
Brže hrlim svud po svijetu
Nego mjesec u svom letu.
U kraljice vila radim,
Rosni kolut njojzi gradim.
Vitez joj je jaglac blijedi,
Čije ruho mnogo vrijedi -
Crvene su pjege male
Zlatni plašt mu pokapale -
Mirisni rubini to su,
Što ih po njem' vila prosu.
Biser-kapi evo nosim,
Da mu njima uši rosim.
Hajde, zvrko, s ovog mjesta,
Kraljica će doći smjesta.

Puk. Naš kralj će noćas ovdje slavit slavu,
Al kraljica nek ni za živu glavu
Ne prilazi, jer ljut je do zla boga,
Što ukrala je ona milenoga
Dječaka onog kralju indijskome.
U dvoranstvu ga sada drži svome,
A ljubomorni Oberon bi htio,
Da njemu bude pratnja dječak mio,
Al nipošto ga ona predat ne će,

Već mazi ga i na njegov sipa cvijeće.
Te sada svud, na livadi, u gaju,
Na bistru vrelu i u zvijezda sjaju,
Gdjegoder kralj i kraljica se nađu,
Zapodjenut će odmah ljutu svađu,
A male vile takva svađa dira,
Te skrivaju se u čahure od žira.

Vila. Ej, ako moje ne vara me oko,
Ugursuz ti si, poznat na široko -
Vragolan Puk, što prepada bez stida
Na selu cure, s mlijeka skorup skida,
U štap se zna uvući, te zaludu
Domaćica u teškom bućka trudu.
Ti kvariš piće - a i putnik luta,
Jer zavodiš ga zlobno s pravog puta -
A one, što ti lijepo laskat znadu,
Ugodljivo podupireš u radu.
Zar nisi ti to?

Puk. Dobro ti me znaš,
Jer vedri noćni putnik ja sam baš,
Što Oberonu šalom kratim čas,
Te ždrebice ja kadgod uzmem glas
I ržuć konja prevarim na paši.
U bakinoj se kadgod nađem čaši
Na uvelu joj gušu sipljuć pivo,
U liku divlje jabuke, što bije
O usnice blebetuši, kad pije,
A mudra strina me, kad priča živo,
Za stolac drži, al se ja u šali
Ispod nje maknem, pa se jadna svali
I ljuto kašljuć neku psovku hukne,
A družba hoće od smijeha da pukne,
I svak se kune svim, što mu je milo,
Da ljepše šale nikad nije bilo.
Al sada mjesta - ide Oberon.

Vila. I moja gospa. - O, da ode on!

(Uđe Oberon sa svojom pratnjom s jedne, a Titanija sa svojom pratnjom s druge strane)

Oberon. U zao čas se ovdje sretosmo
Na mjesecini, gorda Titanija.

Titanija. A - ljubomorni Oberon! - Ej vile,
Uklonimo se, jer sam se odrekla
I postelje i društva njegovoga.

Oberon. O stani, luda, nesmotrena ženo!
Zar nisam ja tvoj muž?

Titanija. Da, bio bi,
Da ja sam tvoja žena - ali pamtim,
Iz vilinje kad krao si se zemlje
I sjedio po čitav dan u liku
Korina i na frulici od slame
Zobene sviro pjesme zaljubljenoj
Filidi⁷. Čemu došao si samo
Sa najdaljega brijega indijskog,
No zato, što se tvoja gizdava
Amazonka⁸ i ratnička ti ljubav
Imade vjenčat s Tesejem? Da, ti si
Posvetiti joj došo postelju.

Oberon. O sram te bilo, Titanija, što
S Hipolitom ocrniti me hoćeš,
A znaš, da znana mi je tvoja ljubav
Sram Teseja. Zar nisi ga odvela
U noći blistavoj od Perigune,⁹
Što čast joj ote on, zar nisi kriva,
Što vjeru on je pogazio Egli,
Arijadni pa i Antiopi?

Titanija. Izmišljotine to su ljubomorne -
I od početka Ivanjskoga ljeta
Ne sretosmo se mi na livadi
Ni u šumi, na brijegu ni u dolu,
Kraj potočnoga šaša ni na vrelu
Šljunkovitom ni morskome na žalu,
Uz vjetra zvižduk igrajući kolo,
Da ne bi ti nam svađom igru smeo.
I zato vjetri, zviždec uzalud,¹⁰
Izvukoše iz mora kužne pare
Za osvetu, i one padahu
Po zemlji svoj, te potoci su mali
Toliko svi se uzobijestili,
Da probili su svoje obale -
I zato zalud jaram vuče vol,
I zalud orač lije znoj, a mlado

⁷ Corin i Phillida - tradicionalna imena ljubavnog para u engleskoj pastirskoj poeziji. Bogdanović ih je bez potrebe bio pretvorio u Korinda i Filindu.

⁸ To je Hipolita, kraljica ratobornih Amazonki.

⁹ Shakespeare je našao imena Perigune, Egle, Arijadne i Antiope u Plutarhovu "Životu Teseja", koji mu je bio poznat u prijevodu Th. Nartha (1579.). Taj prijevod Plutarhovitih "Životopisa" bio je glavno vrelo Shakespeareova klasičnog obrazovanja. Bilo bi suvišno navoditi pojedinosti o tim ljubavima i nevjerama Tesejevim, jer ovdje nisu ni od kakve važnosti.

¹⁰ Sigurno je, da ovaj cijeli pasus do kraja Titanijina govora opisuje neobično burno i hladno ljeto u Engleskoj 1594., koje i suvremeni pisci spominju. Ni ovaj dio komedije, prema tome, nije mogao nastati prije jeseni 1594.

I zeleno će žito prije sagnjit
No bradu dobit. Torovi su prazni
Na potopljenim poljima, a vrane
Utoviše se uginulom stokom.
I igra "mlina" sva je zamuljena,¹¹
A "labirint" u travi bujnoj više
Raspoznat ne možeš¹², jer po njemu
Već nitko ne ide. Čovjek smrtnik žudi
Za svojom toplom zimskom odjećom,
A noći više ne veličaju
Ni himne niti pjesme radosne.
Da - zato mjesec, vladar voda, blijed
Od ljute srdžbe, vlagom puni zrak,
Te obilne su razne nahlade.
Od nesklada se toga, vidimo,
Izmijeniše i dobi godišnje,
Te tako pada mraz bjeloglavi
U svježje krilo ruži grimiznoj,
A Hiems¹³ kiti tjeme ledeno
I rijetku kosu vijencem mirisnim
Od nježnih ljetnih pupoljaka kao
Za porugu. I proljeće i ljeto
I rodna jesen, zima ljutita
Izmijenili su obične livreje,
A smućen svijet po plodu njihovu
Ne razlikuje jedno od drugog.
Od razmirica, zadjevica naših
Sav porod zala tih je nikao -
I roditelji mi smo im i vrelo.

Oberon. Do tebe stoji, da to popraviš.
Jer Titanija ne treba da dira
U Oberona. Ja ne želim drugo
Do mladog momka, da mi bude paž.

Titanija. Utišaj srce - ja ti ne bih dala
Dječaka ni za carstvo vilinje,
Jer mati mu je od mog reda bila
I često noću meni pričala

¹¹ "Mlin" (u originalu "nine men's marris", od franc. mérelle) je igra za dva igrača, od kojih svaki ima pa devet kamečaka. Daska, na kojoj se igra, predstavlja tri koncentrične četvorine. Kamečci su razmješteni na određenim točkama, a svaki se igrač pomiče tako, da bi mogao uzeti kamečke drugog igrača. Kad se igralo pod vedrim nebom, četvorine bi se nožem urezale u zemlju. Čini se, da je ova igra danas bolje poznata kod nas nego u Engleskoj.

¹² "Labirint" (u originalu "maze", što je Bogdanović bio neodređeno preveo sa "stazice") je zapletena šara stazica u travi, po kojima djeca gaze i tako čuvaju šaru jasnom. Sad se labirint ne može više raspoznati, jer zbog poplave "po njemu već nitko ne ide".

¹³ Hiems je latinska riječ za zimu. Ovdje je upotrebljena kao personifikacija.

Na indijskome zraku mirisnom.
Na morskome žalu sjedile smo žutom.
I trgovačke lađe motrile
I smijale se gledajuć, gdje jedra
Zabređaše od vjetra bludnoga,
A ona od tog zbijala je rug
I šalu - jer je trudna bila s mojim
Dječakom - te se zgodno gegala
I jedrit stala na kopnu, da neku
Sitnicu mi donese, pa se onda
Sva krcata ko s puta vratila.
A smrtna bješe pa je umrla
Od djeteta, a njoj za ljubav ja
Dječaka njenog odgajam i njoj
Za ljubav ne ću rasti se s njim.

Oberon. A dokle misliš tu u gaju ostati?

Titanija. Do Tesejeva možda vjenčanja -
I ako hoćeš strpljivo da plešeš
U našem kolu i na mjesečini
Da gledaš našu slavu, pođi s nama -
Il ako ne ćeš, uklanjaj se meni
Ko i ja što ću kloniti se tebe.

Oberon. Dječaka daj mi, pa ću ići s tobom.

Titanija. Ne, ni za carstvo viliđe. - Hajdemo,
Jer bit će svađe, ako ostanemo.

(Ode sa svojom pratnjom)

Oberon. O idi samo svojim putem, idi -
Al ne ćeš prije iz šume izaći,
Dok ne kaznim te za tu uvredu. -
Ej amo, dragi Puče. Ti se sjećaš
Na nekom rtu kada jednom sjedih
I slušah morskou djevicu, gdje pjeva¹⁴
Na leđima delfina, tako slatko
I skladno, da se burno more
Ukrotilo od njenog pjevanja,

¹⁴ Ovaj pasus sve do kraja Oberonova govora ("al se vrati prije No Levijatan milju prepliva"), bez potrebe je zbunio većinu komentatora, jer su u njemu tražili alegorijska značenja, kojih vjerojatno uopće nema. Glavna mu je svrha da opiše postanak i svojstva čarobnoga cvijeta, koji je uzrok svih kasnijih zapleta. Osim toga sadrži jasnu aluziju na kraljicu Elizabetu ("lijepa Vestalka, što vlada Na zapadu" i "carska svećenica", koja je "U djevičanskoj prošla krotkosti I slobodna od ljubavi"). Ostalo su sve više ili manje domišljate hipoteze.

Levijatan je morska neman, koja se često spominje u hebrejskoj poeziji.

A zvijezde iz svog kruga skočile,
Da čuju pjesmu morske djevice -

Puk. Da, sjećam se.

Oberon. U ono vrijeme vidjeh
- Ti nisi mogo - gdjeno među zemljom
I hladnim mjesecom Kupido leti
Sav oružan i pouzdano gađa
U neku lijepu Vestalku, što vlada
Na zapadu, i strijelu ljubavnu
Odapinje iz luka snažno, kao
Da hoće deset tisuć' srdaca
Prostrijeliti - al uto zapazih,
Gdje čiste zrake vlažnog mjeseca
Ugasile su strijelu plamenu
Kupidovu, a carska svećenica
U djevičanskoj prošla krotkosti
I slobodna od ljubavi - i vidjeh,
Gdje strijela je Kupida mladog pala.
Na neki cvijet je pala zapadni,
Što prije bješe kao mlijeko bijel,
A sada je od rane ljubavne
Ko grimiz crven. Djevojke ga zovu
"Hir ljubavi". Donesi mi taj cvijet.
Pokazo sam ti jednom biljku tu.
Kad staviš sok njen ženi il muškarcu
Na očne kapke u snu, svako će
Poludjeti za prvim živim stvorom,
Što ugleda ga, kad se probudi.
Donesi biljku, al se vrati prije
No Levijatan milju prepliva.

Puk. Za četrdeset časaka ću zemlju
Okružiti svu.

(*Ode*)

Oberon. Kad sok taj dobijem,
Na Titaniju pazit ću, kad usne,
I u oči tekućinu joj usut,
Te prvi stvor, što ugleda ga budna,
Pa bio lav il medvjed, vuk il bik
Il majmun drski i nametljivi,
U ljubavi će njega slijediti.
I prije nego pogled joj od čari
Oslobodim - što mogu drugom biljkom
Učinit - mora predati mi paža.

Al tko to ide tu? Nevidljiv sam
I razgovor ću njihov slušati.

(Uđe Demetrije, a za njim Helena)

Demetrije. Ja ne ljubim te, ne idi za mnom! Gdje je
Sad Lisandar i lijepa Hermija,
Od kojih jedno ja bih ubio,
A drugo mene ubija. Ti veliš,
U ovu da su ukrali se šumu,
Al u toj šumi meni glava šumi,
Jer Hermiju ne mogu susresti.
Ođilazi i ne idi više za mnom.

Helena. Ko magnet okrutan me privlačiš,
Al nije gvožđe to, što vučeš, jer je
Ko čelik stalno moje srce. Nemoj
Privlačiti me, pa te ne ću moći
Ni slijediti.

Demetrije. Pa zar te mamim ja?
Zar lijepo s tobom govorim? Zar nisam
Najčistiju ti reko istinu,
Da ne ljubim te i ne mogu ljubiti?

Helena. O zato baš te još i većma ljubim,
Demetrije - i tvoje pseto sam,
I što me više tučeš, više ti se
Umiljavam, te možeš ko sa psetom
Postupat sa mnom. Bij me, udaraj me,
Odbacuj me i preziri me, tek mi
Dopusti, da te slijedim nevrjedna!
Zar mogu gore mjesto tražiti
U tvome srcu, no da postupaš
Ko s psetom sa mnom? Ali za me je
Dragocjeno i takvo mjesto.

Demetrije. Nemoj
Da odveć kušaš mržnju moje duše,
Jer bolestan sam, kad te ugledam.

Helena. A ja sam bolna, kad te ne vidim.

Demetrije. Na tvoju čednost velik prijekor pada,
Gdje iz grada ođilaziš i hoćeš
Da predaš sebe čovjeku, što za te
Ne osjeća, a blago djevičanstva
Povjeravaš tek noćnom udesu
I lošem svjetu osamljenog mjesta.

Helena. Vrlina tvoja, zaštita je moja,
Jer nije noć, kad vadim tvoje lice,

I zato, mislim, nisam tu u noći,
A ova šuma nije osamljena,
Jer gdje si ti, tu sav je za me svijet,
Pa kako možeš reći, da sam sama,
Kad čitav svijet me ovdje promatra?

Demetrije. Uteći ću i sakrit se u grmlje,
A tebe divljem zvijerju ostaviti.

Helena. Tvog srca nema ni najdivlja zvijer.
O bježi samo - okreće se priča:
Apolon bježi, Dafna lovi lov,¹⁵
Golubica sad goni jastreba,
A tigra hoće blaga košuta
Da uhvati. Zaludu hitnja sva,
Gdje šuške gone, a junaci bježe!

Demetrije. Okani me se, ne ću više s tobom
Da govorim - al ako pođeš za mnom
Učinit ću ti nešto na žao
U ovoj šumi!

(*Ode*)

Helena. U polju, u hramu,
U gradu, svud mi činiš zlo! O phi!
Demetrije, te tvoje uvrede
Za ženski rod su ljuta pogrda,
Jer ne smijemo prositi mi žene,
Već možemo tek biti isprošene.
Al ja ću u raj svoj pretvorit pako -
Od onog umrijet, koga ljubim tako.

(*Ode*)

Oberon. Još prije nego ostavite gaj,
Zaljubit će se u te momak taj.

(*Vrati se Puk*)

O zdravo, skitnice! Da l' nosiš cvijet?

Puk. Da, evo ga.

Oberon. O daj ga, molim te.
Ja znadem cvjetni, mirisni brežuljak,

¹⁵ Prema grčkoj mitologiji, Dafna je u bijegu pred Apolonovom ljubavi pretvorena u lovor. Ovdje je "priča okrenuta", jer Demetrije bježi pred Helenom.

Gdje ljubičica cvate i krasuljak
Pod baldakinom bijele loze vite,
Što ružice mirisave ga kite,
Gdje Titanija često usne moja,
Od vilinjega uspavana poja,
I zmije tamo svlače kožu s tijela,
Za male vile prostrana odijela.
U njene oči sok ću ja da spustim
I mrskim ću joj utvarama pustim
Pomutit um. A i ti idi sada,
Potraži mi Atenjanina mlada,
Što zaljubljennoj djevi srce gazi,
I namaži mu oči, ali pazi,
Da prvu smotri nju. Po atenskome
Prepoznat ćeš ga ruhu njegovome.
Toliku ljubav u njem' ti probudi,
Da mladić sav za djevojkom poludi -
I prije prvih pijetlova se vrati.

Puk. Vaš sluga, kralju, sve će svršit znati.

(*Odu*)

DRUGI PRIZOR

Drugi dio šume.

(*Uđe Titanija sa svojom pratnjom*)

Titanija. Uz kolo pjesmu vlinju mi pojte,
A onda za tri časka otale,
Te neki crve ubijajte male
U pupoljcima ruža mirisnih,
Sa šišmišima drugi ratujte
Za kožna krila njihova, da budu
Odigela mojim vilenjacima,
A treći ćuka tjerajte, što tužno
U noći kriješti i zabezeknut
U male naše bulji duhove.
U sanak pjesmom uspavajte me,
A onda svako na svoj posao
I ostavite me, da počivam.

Zbor vilâ (pjeva). Oj šarene zmiije zle,
Bodljikasti ježi vi,
Gušterice plahe sve
Bjež'te sad, jer gospa spi.
Slavuj-ptico, slatko poj,
Uspavanku pjevaj njoj,
Nini, nini, nini oj!
Blažen san
Da bude dan
Našoj gospi milenoj.
Sad laku noć i nini oj!

Prva vila (pjeva). Niti pauk ne smje siv
Ovdje svoju mrežu prest,
Crv ni puž ni kukac živ
Gospin sanak ne smje smest.
Slavuj-ptico, slatko poj,
Uspavanku pjevaj njoj,
Nini, nini, nini oj!
Blažen san
Da bude dan
Našoj gospi milenoj.
Sad laku noć i nini oj!

Druga vila. Neka samo ostane
Straža, druge hajdmo sve.

(*Vile odu - Titanija usne*)
(*Uđe Oberon*)

Oberon (ižimljući sok iz cvijeta Titaniji u oči)
Kad se preneš, prvo biće,
Koje spaziš, tvoje bit će,
Tvoja ljubav, tvoje žiće -
Bio medvjed, mačak, lis,
Vepar ljuti ili ris -
Kad se preneš, bit će cio
Tvome srcu drag i mio,
Makar kako gadan bio.

(*Ode*)
(*Uđu Lisandar i Hermija*)

Lisandar. Od mučna puta umorna si, zlato.
Da pravo kažem, put mi nije znan -
Otpočinuti ovdje ćemo zato
I dalje krenut, kada svane dan.

Hermija. Potraži dakle krevet sebi, dragi,
A mene tu će krijepit sanak blagi.

Lisandar. Ne, jedan busen postelja nam budi,
Jer jedna ljubav spaja naše grudi.

Hermija. O nemoj meni rako blizu leći,
Jer naškodit bi moglo mojoj sreći.

Lisandar. Bezazlena je, dušo, miso moja
I tako nek je shvati ljubav tvoja.
Kad srca dva u ljubavi se spoje,
U jedno biće pretvore se dvoje,
Kad vjeru dvoje jedno drugom dadu
Tad jednu dušu oboje imadu.
Dopusti, da kraj tebe legnem ja,
I vidjet ćeš, da čud mi nije zla.

Hermija. Zagonetne su vrlo tvoje riječi -
Al obijesno bi, ružno bilo - jao!
I pomisliti, da si ti mi zao.
No zato ipak čedan se pokaži
I drugdje sebi postelju potraži,
Jer vrlo djeva, kažu, dobro čini,
Kad nije odveć momku u blizini.
Sad laku noć i ostaj vazda moj,
Dok ne svrši se mili život tvoj.

Lisandar. Ja velim: amen! Kad se vjera skrši,
I život moj se onda neka svrši.
Tu moj je krevet. Svu nek san te grli!

Hermija. Ne - napola i tebe, mlače vrli!

(*Usnu*)

(*Uđe Puk*)

Puk. Svuda prođoh, svuda zađoh,
Al Atenca još ne nađoh,
Na kom kušat imam blagu
Ljubavnoga cvijetka snagu.
I u noćno doba gluho -
Ha, atensko to je ruho!
Da, za ovog kralj je reko,
Da djevojče mrzi neko.
Gle - i ona leži tu
Na tom vlažnom, blatnom tlu.
Ne ćeš dugo pokraj toga
Mlaca ležat okrutnoga,
Klipane, u oči tvoje
Sipam evo čari svoje.

(Uspe mu sok u oči)

Kad se preneš, ne će dati
Ljubav tebi više spati.
Oberonu poč' je meni,
A kad odem, ti se preni.

(Ode)

(Uđu Demetrije i Helena trkom)

Helena. Stoj - ja ću s tobom, makar i u pako.

Demetrije. Odilazi i ne muči me tako.

Helena. Zar misliš me u mraku ostaviti?

Demetrije. Ja odlazim, a ti se sama štiti.

(Ode)

Helena. Zasopih se od ludog lova sva,
Što većma molim, većma stradam ja,
A Hermija je sretna gdje god bila,
Jer lijepa je, sjajnooka i mila.
Zar sjajne su od suza oči njene?
Ta moje su još više nakvašene.
Ne, ja sam ružna kao medvjedica,
I zvijer u strahu bježi od mog lica,
Te nije čudo, da se kloni mene
Demetrije ko nakaze šarene.
U kojem staklu lažnom sebe vidjeh,
Te s Hermijom se poredit ne stidjeh?!
Al tko je ovo? Lisandar! Da l' drijema?
Il mrtav je? Ne, živ je - ranâ nema.
Hej - Lisandre - probudite se - molim -

Lisandar (budeći se)

I u vatru ću za te, jer te volim.
Gle, prozirna si - divno čudo to je,
Kroz tvoje grudi vidim srce tvoje!
Al reci, gdje Demetrije je kruti?
Od moga mača on će poginuti.

Helena. O nemojte! Ta zar da život gubi
Zbog toga tek, što Hermiju on ljubi?
Al ona ljubi vas i to je dosta.

Lisandar. Ni trunka za nju ljubavi ne osta
U mome srcu - mrska sva mi posta.

I Hermiju, tu crnu gavran-pticu
Zamijenih za Helenu, grličicu,
Jer razumu pokorava se volja,
A razum veli: ti si mnogo bolja.
U svoje doba zori drvo svako
I ja do uma sada dozreh tako,
I kako sam na vršku uma sada,
Nad mojom voljom samo razum vlada,
Te u tvom oku čitam knjigu sjajnu,
O ljubavi što priča priču bajnu.

Helena. O zašto tako morate me ružit,
I čime mogoh taj vaš rug zaslužiti?
O čovječe, zar nije dosta veće,
Što ne gleda me, a i nikad ne će
Demetrije me pogledati tužnu,
Već moram slušat porugu vam ružnu!
Ne postupate sa mnom lijepo bome,
Na takav način zboreć srcu mome.
Sad zbogom - ali reći ću vam prije:
Muškarac onaj plemenit baš nije,
Što bacit može takav rug na ženu,
Od drugoga muškarca ostavljen!

(Ode)

Lisandar. Za Hermiju i ne zna. - Ovdje leži,
O Hermija, od mene odsad bježi,
Jer ko što nam se smuča ponajviše,
Kad nerazumno jedemo slatkiše,
A najveći je dušman krivoj vjeri,
Tko bješe njezin pa je iznevjeri,
Baš tako ja ne trpim tebe živu,
Ko mrzak slatkiš il ko vjeru krivu,
I jedina je težnja odsad meni,
Da budem vitez čašćenoj Heleni.

(Ode)

Hermija. Pomozi, dragi, izbavi me jadnu
I skini s mene ovu zmiju gadnu!
O jao meni - strašnoga li sna!
O Lisandre, od straha drščem sva! -
Ja usnih da mi zmija srce pije,
A dragi moj to gleda pa se smije. -
Čuj, Lisandre! - Zar ode?... Nestade ga? -
Zar ne čuješ me? - Nema, nema njega. -

O javi mi se, ako sam ti draga -
Od strepnje sva me ostavlja već snaga. -
Ne - sada vidim, zaista te nesta -
Il smrt il tebe moram naći smjesta.

(Ode)

TREĆI ČIN

PRVI PRIZOR

Šuma.

(Titanija još spava - Uđu Dunja, Vratilo, Spretko, Frula, Gubac i Gladnica)

Vratilo. Jesmo li se svi iskupili?

Dunja. Svi do mrve - i ovdje je divno zgodno mjesto za naš pokus. Ova zelena tratina bit će nam pozornica, ovo glogovo grmlje odjevaonica, a glumit ćemo sasvim onako, kako to mislimo učiniti pred vojvodom.

Vratilo. Petre Dunja. -

Dunja. Što želiš, družo Vratilo?

Vratilo. Ima u toj komediji o Piramu i Tizbi koješta, što se nikako ne će sviđati. Prvo Piram treba da trgne mač i da se sam ubije, a to gospođe ne će moći podnijeti. Što veliš na to?

Gubac. Gospe mi, opasan strah!

Gladnica. Držim, da ćemo na kraju svega morati izostaviti ubijanje.

Vratilo. Nipošto. Ja sam izmudrio, kako će se sve to urediti. Napišite prolog, i neka taj prolog onako uvijeno rekne, da mi ne mislimo svojim mačevima ništa zla uraditi i da Piram nije u istinu ubijen - i da bude stvar još pouzdanija, recite im, da ja Piram nisam Piram, nego tkalac Vratilo - to će ih lišiti straha.

Dunja. Dobro, sastavit ćemo takav prolog i bit će napisan u stihovima od osam i šest slogova.¹⁶

Vratilo. Ne, dodaj još dva, pa neka bude u stihovima od osam i osam.

Gubac. Zar se ne će gospođe prepasti lava?

Gladnica. Bojim se, vjere mi.

Vratilo. Majstori, trebalo bi da sami u sebi dobro razmislimo. Dovedi - sačuvaj nas bože! - lava među gospođe, to je prava strahota. Jer nema strašnije divlje ptice od lava, kad je živ, i trebalo bi da budemo na oprezu.

¹⁶ U metru engleskih pučkih balada izmjenjivali su se stihovi od osam i šest slogova.

Gubac. Zato bi neki drugi prolog morao reći, da to nije lav.

Vratilo. Da, treba ga imenovati po imenu, i pola lica treba da mu se vidi kroz vrat, a on sam mora da govori kroz taj otvor ovako ili s ovim defektom: "Gospođe" ili "lijepo gospođe, ja bih htio" ili "ja bih želio" ili "ja bih vas molio, da se ne plašite i da ne drščete. Moj život za vaš. Kad biste mislili, da dolazim amo kao lav, zlo i naopako po me. Ne, ja nisam to, ja sam čovjek kao i drugi ljudi" - a onda neka se zaista imenuje po imenu i neka otvoreno kaže, da je stolar Spretko.

Dunja. Dobro, bit će tako - ali su još dvije teške stvari, naime da se mjesečina dovede u sobu, jer znate, da se Piram i Tizba sastaju na mjesečini.

Gubac. Sjaje li mjesec one noći, kad imamo glumiti glumu?

Vratilo. Kalendar, kalendar, pogledajmo u almanah, iznađimo mjesečinu, iznađimo mjesečinu.

Dunja. Da, sjaje one noći.

Vratilo. Pa onda možete ostaviti otvoreno jedno krilo na velikom prozoru u dvorani, gdje ćemo glumiti, pa neka mjesec kroz to krilo sjaje.

Dunja. Da, ili mora jedan od nas doći s grmićem trnja i sa svjetiljkom i reći, da dolazi konfigurirati ili prezentirati mjesečevo lice. Ima onda još nešto. Treba da imamo zid u velikoj dvorani, jer Piram i Tizba - kako priča kaže - razgovarali su se kroz pukotinu u zidu.

Spretko. Zid ne možete nikako unijeti u sobu. - Što veliš ti, Vratilo?

Vratilo. Netko od nas mora da prikazuje zid, pa neka ima na sebi nešto žbuke ili kreča i neka tako naznačuje zid i neka ovako drži prste, i kroz tu pukotinu neka Piram i Tizba šapuću.

Dunja. Ako to može da bude, onda je sve, kako treba. Posjedajte amo, majčini sinci, i kušajte svoje uloge. Pirame, ti počinješ. Kad izrekneš svoj govor, stupiš u ono grmlje i tako svaki prema svojoj repliki.

(*Uđe Puk*)

Puk. Gle, kakvi se prostaci bane tu
Kraj postelje vilinske kraljice?
Što? Neka gluma? Bit ću gledalac
I glumac možda, ako ustreba.

Dunja. Govori, Pirame! - Tizba, stupi naprijed!

Vratilo. O Tizba, kako svijeeće mirišu -

Dunja. Cvijeće, cvijeće!

Vratilo. - - cvijeće miriše!

I dah tvoj tako - ali slušaj glas -
O Tizba draga, čekaj, ne boj se,
Za kratak ću se k tebi vratit čas.

(*Ode*)

Puk. Ha, taj će Piram zabavljati nas.

(*Ode*)

Frula. Moram li ja sada govoriti?

Dunja. Dakako, jer treba da znaš, on je samo zato otišao, da vidi buku, koju je čuo, pa će se vratiti.

Frula. O svijetli Pirame, ti ljiljane moj bajni,
Ko ruža crven, što na grmu šipka vonja,
Ti žestoki mladiću, aleme moj sjajni,
I vjeran poput nigda umornoga konja.
Kraj Ninina ćeš sastati me groba -

Dunja. "Ninova groba", čovječe, ali to ne treba još da govoriš. To odgovaraš PIRAMU. Ti govoriš odjednom čitavu ulogu, replike i sve. Uđi, Pirame, prošla je tvoja replika: "umornoga konja".

Frula. I vjeran poput nigda umornoga konja.

(*Vrati se Vratilo s magarećom glavom*)

Vratilo. Da lijep sam, Tizba, samo tvoj bih bio -

Dunja. O strašno, o grozno! Tu su aveti - pomolimo se, majstori, bjež'mo, majstori! U pomoć!

(*Pobjegnu*)

Puk. Hej - Vitlat ću vas naokolo ja
Kroz grmlje, trnje, močvare i bare,
U liku jarca, konja, mede, psa
I žarke munje. Drečat ću ko jare,
Ko pas ću lajat, kao konj ću rzat,
Ko medvjed mumljat, kao munja brzat.

(*Ode*)

Vratilo. Zašto su pobjegli? To je neki nitkovluk, jer hoće da me zastraše.

(*Vrati se Gubac*)

Gubac. O Vratilo, ti si se preobrazio! Što to vidim na tebi?

Vratilo. Što vidiš? Vidiš svoju rođenu magareću glavu, zar ne?

(*Gubac ode*)

(*Vrati se Dunja*)

Dunja. Bog bio s tobom, *Vratilo*, bog bio s tobom, sav si se promijenio!

(*Ode*)

Vratilo. Vidim ja njihovu lupeštinu. Oni hoće da učine magarca od mene i da me zastraše, kad bi mogli. Ali ja se ne ću maći s ovog mjesta, pa neka rade, što hoće. Šetat ću gore dolje i pjevat ću, pa neka čuju, da me nije strah.

(*Pjeva*)

I ptica kos, što žuti kljun
I crno perje ima,
I drozak, slatke pjesme pun
I carić mali s njima -

Titanija (*budeći se*). O kakav to me budi anđeo
Sa ove moje cvjetne postelje?

Vratilo (*pjeva*).

I zeba, vrabac, glasna ševa
I kukavica siva,
Što mužu mnogom "kuku" pjeva¹⁷
A on se ne odziva -

jer zaista, tko bi htio da se nadmeće s ludom pticom? Tko bi htio da tjera pticu u laž, makar koliko vikala: "Kuku"!?

Titanija. O pjevaj jošte, mili smrtniče,
Jer moje uho ljubi tvoju pjesmu.
Na prvi pogled ja se, duše mi,
Zaljubih u te - tako lik je tvoj
Zarobio mi oko, tako me
Vrline tvoje snažno diraju.

Vratilo. Meni se čini, gospo, da za to imate malo razloga - i da pravo kažem, razum i ljubav nisu dandanas baš najbolji drugovi. Vječna šteta, što čestiti susjedi ne će da ih sprijatelje. Da, ja smijem i zabadati, kad zatreba.

Titanija. I mudar si, baš kao što si i lijep.

Vratilo. Nipošto - ali kad bih imao dosta pameti, da izađem iz ove šume, imao bih je dosta za svoju potrebu.

¹⁷ Engleska riječ "cuckold" (franc. cocu) znači "rogonja, muž, kojega žena vara", a povezana je etimološki s riječju "cuckoo" (kukavica). Čini se, da je transpozicijom dobila to značenje po tome, što kukavica leže jaja u tuđem gnijezdu. Zato je riječ "kukavica" (kao i kukavičin zov "kuku") neugodna "uhu oženjena čovjeka", kao što Shakespeare sam kaže u refrenu kukavičine pjesme na kraju "Izgubljenoga truda ljubavi".

Titanija. Zaludu gledaš odovud umaći -
Iz ove šume ne možeš izaći,
Jer nisam duh ja kakavgod, već znaj,
Da u mom carstvu vlada vječni maj.
U ljubavi se moraš sa mnom združiti,
A moje će ti vile vjerno služiti,
Iz zemlje vadit kamenje ti drago
I pjevat, kad na cvijeću usneš blago.
Zemaljsku ću težinu s tebe skinut,
Te kao duh ćeš u zrak ti se vinut.
Ej Grašo, Grinjo, ej Gorušice
I Paučino!

(*Uđu Graša, Grinja, Gorušica i Paučina*)

Graša. Tu sam.

Paučina. I ja.

Grinja. I ja.

Gorušica. I ja.

Svi. A kuda nam je poći?

Titanija. Budite
Ljubežljivi spram ovog kavalira
I, kudgod pođe, pred njim skačite
Zelenim smokvama ga hranite
I murvama i ljubičastim grožđem
I kajsijama, crnim kupinama
I medne kese pčelam' kradite
I voštana im bedra vadite
Pa noćne svijeće od njih gradite,
Zapal'te ih na oku krijesnice,
Uz postelju mu noću svijetlite,
I lepirima krila čupajte
I s tim lepezam' uza nj stupajte
I mjesečeve zrake odvrćajte
I ljubezno se njemu poklanjajte.

Graša. Zdravo, smrtniče, zdravo!

Paučina. Zdravo!

Grinja. Zdravo!

Gorušica. Zdravo!

Vratilo. Molim od srca Vašu Milost za oprostjenje - kako je ime Vašoj Milosti?

Paučina. Paučina.

Vratilo. Želim se s vama bolje upoznati, dragi majstore Paučino. Ako porežem prst, bit ću slobodan da vas upotrebim.¹⁸ - A vaše ime, čestiti majstore?

Graša. Graša.

Vratilo. Molim vas, pozdravite mi svoju majku, gospođu Mahunu. Dragi majstore Grašo, i s vama se želim bolje upoznati. A kako je vama ime, majstore, molim vas?

Gorušica. Gorušica.

Vratilo. Dragi majstore Gorušico, ja poznajem dobro vašu strpljivost. Ona podla i surova govedina progutala je mnogo gospode iz vaše kuće. Vjerujte mi, da mi je vaša rodbina već više puta oči orosila. Želim se s vama bolje upoznati, dragi majstore Gorušico.

Titanija. Do sjenice odvedite ga moje.

Gle, mjesec vlaži blijedo lice svoje,
A on kad plače, svaki cvjetak mali
Za nekom palom nevinošću žali.
Zavež'te jezik mome slatkom milju
I šuteći povedite ga k cilju.

(*Odu*)

DRUGI PRIZOR

Drugi dio šume.

(*Uđe Oberon*)

Oberon. Radoznao sam, je li se Titanija
Probudila i koju stvar je prvu
Zamotрила, jer morala se smrtno
Zaljubiti u nju.

(*Uđe Puk*)

Evo mi glasnika!
Ej, što je, ludi duše moj, i kakva
U ovoj šumi sad se sprema šala?

Puk. U nakazu se gospa zagledala.
Dok spavala je ona slatkim snom
U skrovištu sjenovitome svom,

¹⁸ I kod nas je još poznat primitivan način zaustavljanja krvi paučinom.

Približila se neka hrpa jadnih
Zanatlija, iz grada, bijednih, gladnih,
Što nekom glumom ubogi se muče,
Za Tesejevu svadbu koju uče,
I glavni blesan - Vratilom ga zovu -
Što ulogu imade Piramovu,
Za vrijeme igre u grmlje je pošo,
A ja sam baš u pravo doba došo
I magareći lik mu stavio,
Pa kad se Tizbi opet javio
I kad ga drugi opaziše nato,
Ko divlje guske il ko čavki jato,
Kad lovca spaze il kad puška plane,
Te prhnu u vis pa se na sve strane
Raspršaju, baš tako družba mala,
Zamotriv njega, sva se razbježala,
Te ukovitlac jedan điknuo,
"O pogibosmo!" drugi kriknuo,
A treći pomoć iz Atene zvao -
Ni jedan nije sam za sebe znao,
Sva čula im se smetoše u strahu,
Te nežive ih stvari napadahu,
Jer trnje im je ruho kidalo,
A grmlje kape s glave skidalo.
U ludom strahu tako sam ih vijo,
A Pirama sam tamo ostavio
Preobraženog. Kad se gospa prenu,
U magare se zaljubi u trenu.

Oberon. Baš divno - bolje nitko ne bi znao.
A jesi l' sokom, što sam ti ga dao,
Atenjaninu oči namazao?

Puk. Dakako - u snu sam ga zatekao.
Atenjanka je pokraj njega mlada,
Pa kad se prene, spazit će je tada.

Oberon. Atenjanina evo - stani amo.

Puk. To nije on, već djevojka je samo.

(Uđu Demetrije i Hermija)

Demetrije. Ja ljubim vas, a vi me grdite,
Na dušmana se tako srdite.

Hermija. Sad grdim tek, al još i gore znadem,
Jer i za kletve razloga imadem.
A ako u snu Lisandra mi ubi,
Zaroni onda u krv pa pogubi
I mene. Sunce nije vjerno danku

Ko meni on - pa da mi se u sanku
Ukrade? Prije vjerovat ću ja,
Da Zemlja nam je probušena sva,
A Mjesec da kroz središte joj hoda
Za inat Suncu sve do Antipoda.
Ne, ti ga ubi, znam, jer u tvom licu
Strahovitome vidim ja ubicu.

Demetrije. Ubijen čovjek ima takvo lice,
Jer probiste mi srce nemilice,
A vama su, ubici, oči jasne
Ko one zvijezde blistave i krasne.

Hermija. A Lisandar? O reci, gdje je, gdje?
Demetrije moj dobri, reci sve!

Demetrije. O, njegov leš bih svojim psima dao!

Hermija. Ti pseto, psino! Odveć kušnje, jao!
Za žensko srce. Dakle si ga smako?
"O gadna zvijeri!" reći će ti svako.
Govori srcu, koje teško pati,
Da l' smio si ga budna pogledati.
Ne, u snu ti ga smače! Hrabro djelo!
Ni zmija više ne može zacijelo,
Jer nikad nije zmijski jezik bio
Strahotniji od tvoga, gadna zmijo!

Demetrije. U zabludi je vaša srdžba ta,
Jer ako umrije, nisam krivac ja.
Al nije mrtav, rekao bih, nije.

Hermija. O reci, da je živ i zdrav ko prije.

Demetrije. Pa ako rekнем, što ću za to dobit?

Hermija. Tek pravo, da me više ne ćeš skobit,
Jer bio živ il mrtav dragan moj,
Ja mrzim dovijek svaki pogled tvoj.

(Ode)

Demetrije. U ludom bijesu ne ću slijedit nju,
Već jošte časak ostat mislim tu.
Težina jeda teža biva još,
Kad san je dužnik mu, a platac loš,
Al ovdje ću ga malo pričekati,
Dok ne dođe, da nešto bar mi plati.

(Legne)

Oberon. Što uradi? U zabuni si - jao! -
Dva vjerna oka sokom namazao,
Te vjernu ljubav tako teško rani,
A nevjerna se još i sada bani.

Puk. To usud je - dok jedan vjeru pazi,
Milijun drugih nogama je gazi.

Oberon. Proleti šumom svom u jednom trenu,
Dok ne nađeš Atenjanku Helenu.
Od ljubavnog je blijeda jadovanja
I bolesna od gorkog uzdisanja.
Dovedi varkom ovamo je tada,
A ja ću njega tu očarat sada.

Puk. Već hrlim, hrlim - gledaj svoga Puka -
Ko strjelica iz tatarskoga luka.

(Ode)

Oberon. Cvijete ti, što od davnine
Ljubavne si cvijet miline,
Takni oči iz blizine,

(Ižme cvijet na Demetrijeve kapke)

Pa kad momku sanak mine,
Nek mu draga sjajna sine
Kao zvijezda sa visine
Svojstva mu se njena čine.

(Vrati se Puk)

Puk. Vođo čete viline,
Evo djeve milene!
Momku, kog očarah ja,
Za njom plamti duša sva.
Sad ćeš vidjet! - Što su ljudi,
Gospode, ti smrtni ljudi!

Oberon. Njihova će buka gromka
Ovoga probudit momka.

Puk. Dva će se za jednu klati,
Zabavu nam sjajnu dati!
Darmar, zbrka, smutnja mnoga
To je radost srca moga.

(Uđu Lisandar i Helena)

Lisandar. O zašto misliš, da se rugam tebi?
Ta vidiš - plačem, da ne mogu ljuće,
A tko se ruga, plakat mogo ne bi,
I zato vjeruj, da te ljubim vruće.
O kako možeš rug da vidiš u tom,
Kad vjernost blista u mom plaču ljutom?!

Helena. U lukavstvu ste dotjerani jako -
Đavolski vjeru vjerom ubijate.
I Hermiji ste prisizali tako,
Pa zar je sada bijednu ostavljate?
Ni osjetila ne bi vaga te
Ko bajke lake prisege vam dv'je.

Lisandar. O lud sam bio njoj se zaklinjući!

Helena. I sada, mislim, nju odbacujući.

Lisandar. Demetriji ljubi nju, a ne će vas.

Demetrije (probudi se). Helena, nimfo, ti božanstvo moje,
O s čim bih oči poredio tvoje?
Kristal je prljav! Tvoje usne tu
Pred očima ko višnje dvije mi zru,
A čisti snijeg, što navrh Taura pane,
Kad ruku digneš, crnji je od vrane.
Da poljubim tu kraljicu bjeline,
Taj biljeg slatke, blažene miline!

Helena. O jao! vi ste, vidim, udruženi,
Za zabavu da rugate se meni.
Al da ste malo uglađeni vi,
Ta ne biste mi bili tako zli.
Zar nije vama dosta mržnje same,
Već složno još i udarate na me?
Da jeste ljudi, ko što ljudi niste,
Slabomoćnu me požalili biste
I ne biste me slavili toliko,
Gdje mrzite me, znadem, kao niko.
Takmaci ste kod Hermije i tako
U rugu ste takmaci podjednako.
Ej junaštvom se dično proslaviste
Gdje mene tužnu tako ojadiste.
Tko plemenitost kadar je da shvati,
Taj ne će bijednu djevu rasplakati
I njezinom se patnjom zabavljati.

Lisandar. Demetrije, nek riječ ti bude blaga,
Jer znam, da tebi Hermija je draga,
I prava, koju na nju imam ja,
Od svega srca prepuštam ti sva,

A ti Helenu tako ćeš mi dati,
I ja ću je do groba milovati.

Helena. O - koji rugač tako riječi trati?!

Demetrije. Ja Hermiju ti dajem, nek je tvoja.
Ohladnjela je za nju ljubav moja,
Njen gost je samo srce moje bilo
I sad Heleni vraća se u krilo,
Da tamo živi.

Lisandar. To je neka varka.

Demetrije. Ne ruži ljubav, što je tako žarka -
I požalit ćeš ljuto riječi te.
Al eno ide tvoja ljubav, gle.

(Uđe Hermija)

Hermija. Naš vid je slab, kad crna vlada noć,
Al zato sluh imade veću moć,
U mraku oko malo snage ima,
Al zato uho dvostruko je prima,
I nisam okom put svoj našla amo,
Već glas tvoj uho privuko je samo -
Al zašto si me tako ostavio?

Lisandar. Kad ljubav zove, tko bi ostao htio?

Hermija. Kad ljubav zove? Koja ljubav, koja?

Lisandar. Ta koja druga nego ljubav moja,
Helena, koja noću ljepša sja
No nebeska tjelesa žarka sva.
Što ideš za mnom? Ako ne znaš, znaj,
Da mrzim te i da je svemu kraj.

Hermija. Ne, tvoje riječi nisu misli tvoje.

Helena. U zavjeri su, vidim sad, sve troje.
Udružiše se, da u šali gadnoj
Narugaju se meni djevi jadnoj.
O Hermijo, ti neharnice crna,
O zlobnice, zar s njima si se ti
Urotila i s njima zavjerila,
Da hajkate me gadnom porugom?
Ta zar si već zaboravila sve
Drugarstvo, koje spajalo je nas,
I posestrimstvo, one čase, kad smo
Brzonogo vrijeme grdile
Što dijeli nas. - Zar sve zaboravljaš:
I prijateljstvo naših školskih dana
I djetinjte nam čase nevine?
Zar nismo onda svojim iglama,

O Hermijo, ko vješta tvorca dva,
Nas dvije tek jedan cvijetak stvarale
Na jednom uzorku i sjedeći
Na jednom jastuku i jednu pjesmu
U jedan glasak obje pojući -
Baš kao da su srasle nam se ruke
I grudi naše, glasovi i duše.
Ko dvostruka smo višnja skupa rasle,
Što naoko je razdijeljena, al je
Jedinstvena u razdiobi toj,
Dvije bobice na jednoj peteljci
I jedno srce u dva kanda tijela,
Dva štita na ujedinjenom grbu
I okrunjena samo jednim šljemom -
I sada hoćeš našu staru ljubav
Da raskineš i da se udružiš
S muškarcima pa da se rugaš bijednoj
Drugarici. To nije prijateljski
Ni djevojački. Za to bi te mogo
Izgrdit sa mnom čitav ženski rod,
I ako samo ja sam uvrijeđena.

Hermija. Zadivljuju me tvoje oštre riječi -
Ta ti se meni rugaš, ne ja tebi.

Helena. Zar nisi ti potakla Lisandra,
Da za mnom ide ko za porugu
I slavi moje oči, moje lice?
Zar nisi drugog svog, Demetrija
- Što malo prije gurao me nogom -
Naputila, da božicom me zove,
Božanskom nimfom, rajskom, divotnom?
O zašto tako zborio bi onoj,
Na koju mrzi? Zašto Lisandar bi
Odricao se tvoje ljubavi,
Što dušu mu je svu ispunjala,
I meni ljubav nudio - dakako! -
No s tvojom voljom, na tvoj poticaj?
O ako nisam blažena ko ti
I obasuta ljubavlju i sretna,
Već nevoljna, jer neljubljena ljubim,
To trebalo bi žaliti me prije
No prezirati.

Hermija. Ne razumijem,
Što hoćeš time kazati.

Helena. Da, da -
O nastavite tužan pogled hinit,
Bekeljite se na me iza leđa,
Namigujte i šalite se svojski,

Jer šala, dobro izvršena, bit će
Zabilježena. Da je u vas duše
I milosti i dobrog vladanja,
To ne biste mi rugali se tako.
Al zbogom - sama ponešto sam kriva
I brzo će me smrt il tuđi svijet
Izliječit.

Lisandar. Stani, milena Helena,
I slušaj moju ispriku. O lijepa
Helena, dušo, ljubavi -

Helena. Divota!

Hermija. O nemoj, dragi, tako joj se rugat.

Demetrije. Ej ako li ga ona ne može
Namolit, ja ga mogu nagnati.

Lisandar. Koliko me namolit može ona,
Toliko ti me možeš nagnati
I tvoje prijetnje nisu moćnije
Od njenih slabih molbi. Da, Helena,
Životom ti se kunem, da te ljubim,
I taj ću život rado prinijeti
Za dokaz, da je laža, tko to niječe.

Demetrije. Ja velim, da te više ljubim nego
On može.

Lisandar. Ako veliš, to, pa hajde,
Dokaži.

Demetrije. Hajdmo smjesta.

Hermija. Lisandre,
Što znači sve to?

Lisandar. Idi, crnice!

Demetrije. Ej, ti se praviš, kao da si ljut,
I bjesniš, ko da sa mnom želiš poći,
A ipak ne ideš. Haj, mekušac ti si!

Lisandar. O skini se, ti mačko, čičku, gade,
Il kao zmiju s tijela ću te stresti!

Hermija. O zašto si mi nemio odjednom,
I otkle, dragi, takva promjena?

Lisandar. Tvoj dragi? Idi, crna Ciganko!
O idi, gnusni, mrski otrove!

Hermija. Zar ne šališ se?

Helena. Da, zacijelo - i ti!

Lisandar. Održat ću ti riječ, Demetrije.

Demetrije. Al pismeno bi morao mi dati,
Jer vidim, da te slaba veza drži -
Ja ne vjerujem tvojim riječima.

Lisandar. Zar da je tučem, ranim, ubijem?
Ja mrzim nju, al ne ću da je vrijeđam.

Hermija. Zar ima veće povrede od mržnje?
Što? Mrziš? Zašto? Jao, što se zbilo,
Moj mili? Zar ja nisam Hermija?
A ti zar nisi Lisandar? Ta ja sam
Baš tako lijepa, ko što sam i bila.
Još noćas si me ljubio, a noćas
I ostavio - dakle ozbiljno
Zar moram reći - sačuvaj me, bože! -
Da ostavljaš me.

Lisandar. Da, života mi,
I nikad te ne želim vidjet više.
Pa zato se okani nadanja
I pitanja i sumnje, nego znaj,
Da ništa nije istinitije,
No da te mrzim - a Helenu ljubim.

Hermija. O šaralice, crve ti u cvijetu,
Ti kradljivice ljubavi! O jao!
U noći zar si došla ovamo
I mome dragom srce ukrala?

Helena. Sve ljepše, vjere mi! Zar nemaš ti
Ni čednosti ni djevojačkog stida
Ni trunka srama? Ili zar bi htjela
Na oštre riječi blagi jezik moj
Da natjeraš? O phi, ti ništavice,
Ti lutko, ti -

Hermija. Ha! Lutko? Tako dakle?
Zar u tom grmu leži zec? Sad vidim -
Na poređenje naših uzrasta
Navela ga je, ističući svoju
Visinu, te je svojim stasom ga,
Dabome, svojim stasom visokim
Osvojila. Porasla si u cijeni
Kod njega, jer sam ja patuljica
I tako mala! Kako mala sam,
Ti namazana motko? Kako sam
Malena? Reci! Nisam tako mala,
Da ne bih tvoje oči noktima
Dosegla!

Helena. Premda mi se rugate,
O gospodo, to ipak, molim vas,
Ne dopustite, da me napadne.
Ja nisam nikad bila opaka,
Za svadljivicu nemam ništa dara,
A hrabrošću sam prava djevojka -

O ne dajte joj da me udari
I ne mislite, što je nešto manja,
Da mogu s njom se uhvatit u koštac.

Hermija. I opet "Manja"! Čujte -

Helena. Hermija,
O ne budi spram mene tako gorka;
Ta ja sam tebe uvijek ljubila
I uvijek sam ti tajne čuvala
I nikada uvrijedila te nisam,
Van što spomenuh svom Demetriju
- Iz ljubavi - da u šumu ste amo
Utekli. On je pošo za vama,
A ja sam za njim iz ljubavi pošla,
Al on me grdnjom tjerao odavle
I prijetio mi, da će tući me
I čuškat me, pače ubiti.
Al ako sad me pustit hoćete,
Da mirno odem, u Atenu ću
Svu svoju ludost natrag odnijeti
I ne ću više ići za vama.
O pustite me - vidite, da sva sam
Budalasta i luda.

Hermija. Odlazi -
Ta tko te drži ovdje?

Helena. Ludo srce,
Što ostavljam ga ovdje za sobom.

Hermija. Kod Lisandra?

Helena. Ne, kod Demetrija.

Lisandar. O ne boj se, Helena, ne će ti
Učinit ništa na žao.

Demetrije. I ne će,
Iako ti si njezin zaštitnik.

Helena. O kad se srdi, ljuta je i zlobna,
U školi već je bila svadljivica,
I premda tek je mala, divlja je.

Hermija. I opet "mala", uvijek samo "mala"!
Što trpiš, da se tako meni ruga?
O k njoj me pusti!

Lisandar. Idi, patuljče,
Ti maljo, građen sav od troskota,
Što rastenje zaustavlja! Ti žiru,
Ti lješnjače!

Demetrije. Ej, odviše si revan
Spram one, koja prezire tu revnost.
Okani je se, šuti o Heleni

I ne brini se za nju. Ako misliš
I mrvu spram nje ljubavi pokazat,
Opeći ćeš se.

Lisandar. Više me ne drži -
Sad za mnom, ako smiješ, da se vidi,
Tko ima veće pravo na Helenu,
Ti ili ja.

Demetrije. Što? Za tobom? O ne,
Već uporedo s tobom idem ja.

(Lisandar i Demetrije odu)

Hermija. O ti si kriva cijeloj smutnji toj -
Ne uzmiči, već ostaj na mjestu!

Helena. O ne - ne mogu tebi vjerovati
Ni u tvom kletom društvu ostajati.
Za napadaj su brže ruke tvoje,
Al zato za bijeg duže noge moje.

(Helena pobjegne, Hermija poteče za njom)
(Uđu Oberon i Puk)

Oberon. To zabuna je tvoja! Nesmotren si
Il hotimice ludorije zbijaš.

Puk. Ne, kralju sjenâ, zabuna je bila.
"Prepoznat ćeš ga", rekoste mi bome,
"Po atenskome ruhu njegovome" -
I u tom ne bih mnogo kriv ja bio,
Jer oči sam Atencu nakvasio,
Al baš sam sretan, što se zbilo tako,
Jer njina svađa zabavlja me jako.

Oberon. Mladići misle sad u borbu poč,
Pa zato hitaj i zamrači noć
I maglom, što ko Aheront se crni,
Sve ono nebo zvjezdano ogrni,
Na stramputice suparnike vodi,
I svaki neka svojim putem hodi,
Čas Lisandrovim glasom ti se služi
I protivnika gorkom riječi ruži,
O onda psuj Demetrijevim glasom,
Al kad se zbliže, rastavi ih časom,
Dok na oči se ne dokrade njima
San težak, krilat, sličan šišmišima.
Iscijedi tad u oči Lisandrove
Sok male, ali moćne biljke ove,

I zabluda će iz njih sva izaći,
Na pravom putu opet će se naći -
A kad se prenu, porugu će tu
Za utvaru i san tek držat svu
- I u Atenu s takvom vezom poći,
Što nikad ne će raskinut se moći.
Dok ti mi budeš vršio taj nalog,
Od kraljice ću momka iskat malog,
A onda ću joj oči izbaviti
Od nakaze i sve će dobro biti.

Puk. Požuriti se, kralju vila, treba,
Jer zmajevi već noćni bježe s neba
I glasnik zore primiće se amo,
Te đusi svi, što blude amo tamo,
Na groblja hrle - đusi odbačeni,
Na raskršću, u vodi sahranjeni,
U crvljive sad postelje već grnu,
Da ne vidi im dan sramotu crnu,
Od svjetlosti se danje sami kriju,
Jer samo s mrakom družiti se smiju.

Oberon. Al mi smo đusi posve drugog soja,
Jer Zora bješe često druga moja
I kao šumar stupam ja po gaju,
Kad vrata Istoka u ognju sjaju
I nad Neptunom svetu vatru pale,
Pozlaćujući zelene mu vale.
No ipak valja da se požurimo,
Da prije dana sve još izvršimo.

(*Ode*)

Puk. Gore, dolje, gore dolje!
Vodit ću ih gore dolje,
Ja sam strah za grad i polje,
Vodit ću ih gore dolje.
Evo jednoga.

(*Uđe Lisandar*)

Lisandar. Ej gdje si, oholi Demetrije?
Govori!

Puk. Tu sam, rđo - trgoh mač
I čekam te. Ej, gdje si?

Lisandar. Evo me
Kraj tebe smjesta.

Puk. Pođi dakle za mnom
Do ravnijega mjesta.

(Lisandar ode)
(Uđe Demetrije)

Demetrije. Lisandre,
Govori! Huljo, zar si pobjegao?
U koji grm si glavu zavukao?

Puk. Ti rđo, što pred zvjezdama se baniš
I grmlju vičeš, da se borit kaniš,
A bježiš. Amo, rđo, amo, dijete,
Da ova moja šiba izbije te,
Jer za te nije mač.

Demetrije. A, jesi l' tamo?

Puk. Za mojim glasom! Da se ogledamo!

(Puk i Demetrije odu)
(Vrati se Lisandar)

Lisandar. Izazivlje i vabi mene svuda,
A kad ga stignem, ode ne znam kuda.
Brzonog nitkov - tko da ga zadrži!
Moj trk je brz, al njegov bijeg još brži.
Na mračnu putu čovjek lako pane,
Otpočinut ću zato.

(Legne)

Dođi, dane,
Jer kada ti mi pokažeš svoj sjaj,
Demetrije će platit rug mi taj.

(Zaspi)
(Vrate se Demetrije i Puk)

Puk. Hej, kukavice - zašto mi se kriješ?

Demetrije. Što bježiš tako? Stani, ako smiješ!
Ti mijenjaš mjesta, jer je strah te stati,
I ne sm'ješ mi u lice pogledati.
Ej, gdje si?

Puk. Tu sam, dođi ovamo!

Demetrije. Ne, rugaš se, al platit ćeš mi to,
Po danu ako susretnem te kada,
A sada idi. Umor već me svlada,
Te moram leć na ovaj krevet hladni,
A kada svane, u šake mi padni.

(Legne i zaspi)
(Vrati se Helena)

Helena. O skrati sate, duga, mrska noći,
O utjeho, sa istoka se javi,
Da mogu natrag u Atenu poći
Od onih, koji rade mi o glavi.
A san, što često zna uspavat jade,
Od mog me društva na čas nek ukrade.

(Legne i usne)

Puk. Troje ovdje leži samo?
Hej, još jedno dođi amo!
Sad će tužna da se javi.
Taj Kupido, nitkov pravi,
Muti pamet ženskoj glavi.

(Vrati se Hermija)

Hermija. Ah sva sam jadna, sva sam izmorena,
Ni hodati ni puzati ne mogu,
Sva rosna, sva od trnja izgrebena,
I moje želje jače su od nogu.
Do zore ću odmarat glavu svoju.

(Legne)

Zaštiti, bože, Lisandra u boju.

(Usne)

Puk. Mirno tu
Na tom tlu
Spavaj, dok
Ovaj sok
Ne uspem u oči tvoje,

(Uspe Lisandru sok u oči)

Kad se preneš,
Da se kreneš
I da vjernim
Srcem smjernim
Slijediš stope drage svoje.
To će bit, jer i onako
Svoje mora dobit svako -
Poslovica veli tako.
Ivu će Mara
Dobit bez kvara
I dobro će se svršit sve
Bez nevolje zle.

(Ode)

ČETVRTI ČIN

PRVI PRIZOR

Šuma.

(Titanija sa vilama i Vrtilom. Oberon straga neviđen)

Titanija. Na cvjetnu, dragi, amo sjedni travu,
Na milovanje daj mi lice svoje,
Da ružama ti resim glatku glavu
I ljubim krasne, duge uši tvoje.

Vratilo. Gdje je Graša?

Graša. Evo me.

Vratilo. Počešite mi glavu, Grašo. - Gdje je monsijer Paučina?

Paučina. Evo me.

Vratilo. Monsijer Paučina, dragi Paučina, latite se svoga oružja i ubijte mi kojeg bumbara crvenih bokova na vrhu strička i donesite mi njegovu medenu vrećicu, dragi monsijer. Ne budite u tom poslu odveć vatreni, monsijer, i pazite, dragi monsijer, da se medna vreća ne razdere, jer bi mi bilo žao; sinjor, da se vreća meda na vas izlije. Gdje je monsijer Gorušica?

Gorušica. Evo me.

Vratilo. Dajte mi svoju pesnicu, monsijer Gorušica. Molim vas, nemojte se toliko klanjati, dragi monsijer.

Gorušica. Što je vaša želja?

Vratilo. Ništa, dragi monsijer, nego da pomognete kavaliru Paučini u česanju. Treba da odem brijaču, monsijer, jer mi se čini, da sam čudno dlakav u licu. A ja sam vrlo osjetljivo magare, pa ako me dlaka škaklja, moram se česati.

Titanija. Hoćeš li slušati glazbu, mili moj?

Vratilo. U mene je prilično dobro uho za glazbu. Htio bih slušati drombulje i klepetuše.

Titanija. Il reci, dragi, što bi htio jesti?

Vratilo. Bome, dvije tri oke krme. Htio bih da žvačem dobru suhu zob. Čini mi se, da bi mi vrlo prijao homut sijena. Dobrom sijenu, slatkom sijenu ništa nije ravno.

Titanija. Vilenjak jedan smioni će moj
Potražiti odmah vjeveričin ambar
I donijet za te mladih oraha.

Vratilo. Volio bih dvije tri šake sušenoga graška. Ali molim vas, neka me nitko od vaših ljudi ne smeta, jer me je napala jaka ekspozicija za spavanje.

Titanija. Pa spavaj, ti, a ja ću rukam te
Obujmit. - Ajte vile, podalje se
Uklonite. - Ovako ovija
Hladolež nježno slatku kozju krv,
A bršljan znade poput prstenja
Oplesti brijestu prste hrapave.
Ah, ja te ljubim i obožavam.

(*Titanija i Vratilo usnu*)
(*Oberon stupi naprijed. - Uđe Puk*)

Oberon. O zdravo, dragi Puče! Vidiš li
Taj nježni prizor? Žalit počinjem
Tu njenu ludu zaljubljenost. Kad sam
Za šumom sreo malo prije nju,
Gdje traži slatke darove za ovog
Ludova morskog, stadoh koriti je
I s njom se svađat, jer je vijencem svježeg
I mirisnoga cvijeća slijepe oči
Uresila mu dlakave, te rosa,
Što često poput biserova zrnja
Na pupoljcima blista - stajaše
U očima milolikoga cvijeća
Ko suze, koje svoju porugu
Oplakuju. I kad sam joj se dosta
Narugao, a ona gledala
Moj bijes utišat blagim riječima,
Zamolih je, da momčića mi da,
I ona mi ga predade i posla
Po vilama u moju sjenicu
U vilinjemu carstvu. Kako sad
Imadem dečka, mrsku tu ću manu
Ukloniti iz njenih očiju.
A ti ćeš, dragi Puče, skinuti
Preobraženu glavu atenskom
Prostaku tome, da se probudi
Sa ostalima i da svi se mogu
Povratit u Atenu, držeći
Sve ove noćne doživljaje tek
Za živ i zbrkan san. Al prije
Da izbavim vilinsku kraljicu.

(*Nakoasi Titaniji oči sokom*)

Što si bila, opet budi,
Zdravim okom opet sudi -
Jer Dianin pupoljak
Tako moćan je i jak.
Probudi se, o Titanija mila!

Titanija (probudi se). O kakva to su priviđenja bila?
U osla kanda nekog se zaljubih.

Oberon. Tvoj dragan tu je.

Titanija. Pamet zar izgubih?!
O kako mi se gadi pogled taj!

Oberon. Još časak. - Puče, glavu s njega uzmi. -
Pozovi glazbu, mila, i obuzmi
Sva čula im još više nego san.

Titanija. O glazbo ti, što spuštaš san na vjeđe!

Puk. Sad gledaj glupim okom ko i pređe!

Oberon. Zazveči, glazbo!

(*Glazba*)

Mila, ruku daj,
Kraj tih spavača zemlju zaljuljaj.
Inatu našem ljutom sad je kraj
I opet će nam cvasti krasni maj.
Kod Teseja mi sutra uživaj,
Jer tamo bit će svadba, ples i sjaj.
Zaželjet ćemo sreću mu i raj -
A s njime će i ovi ovdje, znaj,
Poletjeti u bračni zagrljaj.
Puk. Slušaj, lijepi kralju moj,
Već se čuje ševe poj.

Oberon.

Onda hajdmo, premilena,
Šuteć iza noćnih sjena.
Zemlju svu opasat znamo
Brže nego sunce samo.

Titanija.

Usput ćeš mi pričat mило,
Što se noćas ovdje zbilo,
Te ja spavah tu na tlima
Zajedno sa smrtnicima.

(Oberon, Titanija, Puk i pratnja odu)
(Rogovi. - Uđu Tesej, Egej, Hipolita i pratnja)

Tesej. Nek šumara mi tkogod pronade,
Jer naš je obred svršen sad¹⁹, a kako
Već prve straže dana dolaze,
Nek moja mila čuje glazbu pasa.
U zapadnom razvežite ih dolu -
Požurite se, šumara potraž'te,
A mi ćemo, o lijepa kraljice,
Na vrhu brda slušat skladnu zbrku
Od laveža i jeke njegove.

Hipolita. Sa Heraklom i Kadmom bijah jednoć,
Kad hajkali su medvjeda na Kreti
Šumovitoj sa psima spartanskim,
I nikad ne čuh tako krasnu buku,
Jer nebo, gaj i vrela, čitav kraj,
Sve bješe kao jedna opća krika,
I nikad ne čuh tako skladan nesklad
I tako milu grmljavinu.

Tesej. Ja
Othranih pse od vrste spartanske:²⁰
I riđaste i gubičaste tako,
A s glave vise dugačke im uši
Te tresu s trave rosu jutarnju.
Krivonogi su, a i podvratnike
Ko tesalski imadu bikovi,
I spori za lov, ali ugođeni
U krupnim i u sitnim glasovima
Ko zvona. Nikad nije skladnije
Zaječio lavež niti rogovi
Radosnije zatrubili na pozdrav
U Tesaliji, Sparti ni na Kreti.
Kad čuješ, sudi. Ali tiho - tu su,
Gle, nimfe neke.

Egej. Moja kći tu spava,
O Gospodaru, pa i Lisandar!
Gle i Demetrij i Helena s njim,
Helena, kćerka starog Nedara -
I čudim se, što zajedno su tako.

¹⁹ Obred majske svečanosti, koji se spominje nešto kasnije u ovom istom prizoru, a već je spomenut i u prvom prizoru komedije.

²⁰ Spartanski su psi bili na glasu. Shakespeare je mogao o njima čitati u Goldingovu prijevodu Ovida. Kod Chaucera je opet mogao naći Teseja kao lovca (*Knights Tale*). Ali "njegovi su psi engleske pasmine, a Tesej je plemić iz Elizabetina doba." (J. Dover Wilson)

Tesej. Bez sumnje zato rano ustadoše,
Da slave maj, i čuvši za naš naum,
Na našu slavu amo dođoše.
Al recite nam, Egeju, zar nema
Baš danas kći vam reći, koga bira?

Egej. Da, gospodaru.

Tesej. Rec'te lovcima,
Da probude ih svojim rogovima.

(Rogovi zatrupe. - Lisandar, Demetrije, Hermija i Helena se probude)

Dobro jutro? Ta sveti je Valentin
Već prošao²¹. Zar te se šumske ptice
Sad počinju da mrijeste?

Lisandar. Gospodaru,
Oprostite mi -

(Klekne, a za njim učine isto i ostalo troje)

Tesej. Ustanite svi!
Ja znam, da vas dva dušmani ste ljuti,
Pa otkle sada lijepa sloga ta,
Te mržnja tako prosta je od sumnje,
Da spava pokraj mrzosti bez straha?

Lisandar. Odvratit ću sav smeten, gospodaru,
I pola budan, pola spavajući -
Al kunem vam se još ne mogu reći
Po istini vam, kako dođoh amo.
No kako mislim, - jer, bih htio pravo
Da kažem - da, da, sjećam se - ja dođoh
Sa Hermijom, jer naumili smo
Otići iz Atene onamo,
Gdje nema snage zakon atenski...

Egej. O dosta, dosta - gospodaru - dosta!
Ja ištem zakon - zakon, da ga smrvi -
Jer pobjeći su htjeli - pobjeći,
Demetrije, te vas i mene lišiti -
Vas žene, mene moga pristanka,
Mog pristanka, da vaša žena bude.

Demetrije. Helena mi je rekla, gospodaru,
U ovu da se šumu ukradoše,
I ja sam bijesan pošo za njima,

²¹ Vjerovalo se, da se ptice pare na dan sv. Valentina (14. II).

A za mnom tad Helena zaljubljena.
Al gospodaru dragi, ne znam, kakva
To bješe moć, no jeste neka moć,
Te moja ljubav prema Hermiji se
Rastopila ko snijeg i sad mi se
Ko spomen puste neke igre čini,
Za kojom sam ko dječak ludovao,
Te sva je ljubav sad, mog srca plam,
Sva naslada i čežnja oka mog
Helena samo. S njom sam bio vjeren
Još prije nego Hermiju upoznah,
No ta se hrana meni gadila
Ko u bolesti, ali sad sam zdrav
I opet mi se tek povratio,
Te sad je želim, ljubim, žudim za njom
I do vijeka joj hoću vjeran biti.

Tesej. U pravo vrijeme zatekoh vas tu,
Vi ljubavnici lijepi. Poslije ćete
O tome više pričat. - Egeju,
Pokorit moram sebi vašu volju,
Jer uskoro u hramu s nama će
I ove veze zauvijek se svezat.
A kako već je jutro poodmaklo,
Za danas ćemo ostaviti lov.
Sve šestero sad hajdmo u Atenu,
Da proslavimo slavu neviđenu!
Hajdmo, Hipolita!

(Tesej, Egej, Hipolita i pratnja odu)

Demetrije. Maglovito i nejasno je sve to
Ko dalek brijeg, u oblak pretvoren.
Hermija. Sve ko da gledam razdijeljenim okom,
Jer sve se meni čini dvostruko.
Helena. I meni. Al Demetrija sam našla
Ko dragi kam, što jest i nije moj.
Demetrije. A jesmo l' budni? Znate l' pouzdano?
Jer meni je, ko još da spavamo
I sanjamo. A ne biste li rekli,
Da vojvoda je ovdje bio naš
I pozvo nas, da za njim pođemo?
Hermija. Da, i moj otac.
Helena. I Hipolita.
Lisandar. I reko, da ga u hram slijedimo.

Demetrije. E tad smo budni - za njim pođimo,
O svojim snima usput pričajmo.

(*Odu*)
(*Vratilo se probudi*)

Vratilo. Kad dođe moja replika, zovnite me, pa ću odgovarati. Prva je: "prekrasni Pirame!" Hej, hej, Petre Dunjo! Frulo, krpaču mješina. - Gupče, kotlokrpo! - Gladnico! - Po bogu braćo! - Ukradoše se i ostaviše me spavajući. Imao sam neko vrlo neobično priviđenje. Usnilo mi se - ali da kažem, što mi se usnilo, to je izvan dohvata ljudske pameti. Čovjek je tek magarac, ako bi htio da razlaže taj san. Učinilo mi se, da sam - ali nitko ne bi mogao da kaže, što. Učinilo mi se, da sam - i učinilo mi se, da imam - ali čovjek je tek šarena budala²², ako bi htio da kaže, što mi se učinilo, da imam. Oko čovječje nije čulo, uho čovječje nije vidjelo, čovječja ruka nije kadra da okusi, ni jezik da zamisli, ni srce da ispriča, što mi se usnilo. Petar Dunja morat će o tom snu napisati baladu, koja će se zvati "Vratilov san", jer je tako izvrćena, i ja ću je pjevati na kraju glume pred vojvodom. Da bude ljupčije, pjevat ću je možda nad mrtvom Tizbom.

(*Ode*)

DRUGI PRIZOR

Soba u Dunjinoj kući.
(*Uđu Dunja, Frula, Gubac i Gladnica*)

Dunja. Jeste li poslali u Vratilovu kuću? Je li se vratio.

Gladnica. Ništa se o njemu ne čuje. Nema sumnje - izobrazio se.

Frula. Ako ne dođe, propade nam gluma. Ne napreduje nikako, zar ne?

Dunja. Ne možemo. U čitavoj Ateni nema nikoga osim njega, tko bi bio kadar glumiti Pirama.

Frula. Ne, od svih atenskih zanatlija u njega je apsolutno najviše pameti.

Dunja. Da, i najljepša pojava, a što se tiče miline glasa, on je pravi idiot -

Frula. "Ideal" treba da kažeš. Idiot je - sačuvaj nas, bože! - nešto ružno.

(*Uđe Spretko*)

²² To jest: luda u tradicionalnom išaranom odijelu.

Spretko. Majstori, vojvoda dolazi iz hrama, i još su se vjenčala dva ili tri gospodina i gospođe. Da je naša igra napredovala, bili bismo svi na konju.

Frula. O dragi druže Vratilo! - Tako je izgubio pola šilinga na dan, dok je živ. Ne bi mu bilo izmaklo pola šilinga na dan. Ako mu vojvoda ne bi bio dao pola šilinga na dan za glumljenje Pirama, nek me objese. Bio bi to i zaslužio. Pola šilinga za Pira-rama ili ništa.

(*Uđe Vratilo*)

Vratilo. Gdje su ti momci? Gdje su moja braća?

Dunja. Vratilo! O monstruozi dane! O presretni čase!

Vratilo. Majstori, imam da vam pričam čudesa - ali ne pitajte me, što, jer ako vam kažem, nisam pravi Atenjanin. Reći ću vam, kako se zbilom.

Dunja. Da čujemo, dragi Vratilo.

Vratilo. Ni riječi od mene. Reći ću vam samo toliko, da je vojvoda ručao. Pokupite svoja odijela, dobre vrpce za svoje brade, nove trakove za cipele. Skupite se smjesta kod dvora. Svaki neka pročita svoju ulogu - jer ukratko i udugo, naš je komad predložen. Svakako neka Tizba ima čisto rublje, a onaj, koji glumi lava, neka ne obreže nokte, jer treba da mu izvireju kao lavlje pandže. I ne jedite ni luka ni češnjaka, dragi glumci, jer treba da govorimo finim dahom, i ja ne sumnjam, da će reći: "to je fina komedija". Ni riječi više - hajdmo, hajdmo!

(*Odu*)

PETI ČIN

PRVI PRIZOR

Soba u Tesejevoj palači.

(Uđu Tesej, Hipolita, Filostrat, dvorani i pratnja)

Hipolita. Baš čudesno je, dragi Teseju,
Što ljubavnici kažu.

Tesej. Više čudno
No istinito. Nikako ne mogu
Da vjerujem u takve lude priče,
U bajke vilinje. Tek ljubavnik
I ludov ima tako vreo mozak
I bujnu maštu, koja više može
Da zamisli, no hladan um da shvati -
Jer ljubavnik i luđak, a i pjesnik,
Od utvara su samo sagrađeni,
Te jedan vidi više đavola,
No prostrani ih pako držat može
- Budala naime. Isto tako lud je
I ljubavnik, što nazire ljepotu
Heleninu u licu ciganke,
A oči pjesnika u nekoj skladnoj
Pometenosti glede na nebo
Sa zemlje i s nebesa na zemlju;
I dok u mašti rađaju se slike
Još nepoznatih stvari, pjesnikovo
Njih pero pretvara u likove
Te zračnom "ništa" stan i ime daju.
Da, tako vješto znade jaka mašta
Izmišljati, te ako samo hoće
Da smisli neku radost, zamisli
I nosioca takve radosti. -

Il noću, kada strah te prevlada,
Zar ne ćeš držat grm za medvjeda?

Hipolita. Al sve, što o toj noći pričaju
I što je čud promijenilo im tako,
Svjedoči više nego slike mašte
I neku veću stalnost dobiva,
A ipak čudno je i divotno.

(Uđu *Lisandar* i *Hermija*, *Demetrije* i *Helena*)

Tesej. Gle, ljubavnici idu veseli
I radosni. O prijatelji dragi,
Veselje, radost nek vam srca puni
I vedri bili ljubavni vam danci.

Lisandar. Još više vama na svakome putu,
Za stolom i u postelji.

Tesej. Sad hajdmo -
Al kakva igra, kakav ples nas čeka,
Da prođe dugo vrijeme od tri sata
Od poslastica pa do postelje?
A gdje je naš upravljač zabava?
I kakva nam se spremaju veselja?
Zar nema igre, da nam ublaži
Težinu mučnog vremena? Nek dođe
Filostrat.

Filostrat. Tu sam, dični Teseju.
Tesej. Ej, kakva nas večeras razbibriga
I igra čeka? Kakva glazba? Kako
Da zavaramo tromo vrijeme van
U nasladama?

Filostrat. Popis tu je svih
Igara spremnih. Neka Vaša Visost
Izabere, što prvo želi vidjet.

(*Pređa Teseju papir*)

Tesej (čita). "Kentaurska bitka²³, koju opijeva
Uz harfu neki eunuh atenski".
To ne ću - to sam svojoj dragoj pričo
U spomen rođaka svog, Herkula.
"Menade pjane slave orgije

²³ Bitku Kentaurâ i Lapitâ, kojoj su prisustvovali i Tesej i "njegov rođak" Herkul, opisao je Ovid u "Metamorfozama" (knj. XII).

I bijesne tračkog razdiru pjevača".²⁴
Ta stara igra bješe igrana,
Kad stigoh kao pobjednik iz Teba.
U prosjaštvu je mudrost umrla,
A devet muza nju oplakuje."²⁵
To satira je nemila i ljuta,
Što svadbenoj ne dolikuje slavi.
"Dosadan kratak prizor Pirama
I Tizbe mile - tragično veselje".
I veselo i tragično! I kratko
I dosadno! Vruć led i plamen snijeg!
O gdje je sklad u tome neskladu?

Filostrat, Taj komad ima neko deset riječi
I ne vidjeh još kraćeg, gospodaru,
Al ipak je za deset riječi predug
I to ga čini dosadnim. U cijelom
Komadu nema jedne zgodne riječi,
Ni jedan glumac nije na mjestu,
A tragično je, dični gospodaru,
Što sam se Piram u njem' ubija.
Kad vidjeh pokus, moram priznati,
Da prolih suze, al od smijeha nikad
Veselije ne tecijahu suze.

Tesej. A kakvi ljudi to prikazuju?

Filostrat. Tvrđoruki su ljudi to, što rade
Tu u Ateni. Nikad nisu mozgom
Još radili, a sad su kinili
Neizvježbano svoje pamćenje
Tim komadom za vaše vjenčanje.

Tesej. I čut ćemo ga.

Filostrat. Nije za vas on,
Moj gospodaru dični. Čuo sam ga
I nimalo, baš nimalo ne vrijedi,
Van ako trud vas njihov zabavlja,
Što napet je do krajnosti, i što su
U krvavome znoju učili
Naizust, da vam posluže.

Tesej. Ja hoću
Da čujem komad. Nikad ne može
Da bude zlo i nezgodno, što daje
Bezazlena pokornost. Idite,
Dovedite ih.

²⁴ Trački je pjevač Orfej, kojega su razderale Menade, bijesne zato što je ometao njihove orgije ili zato što je, nakon gubitka Euridike, zamrzio žene (Ovid: "Metamorfoze", XI).

²⁵ Aluzija na pjesnika Roberta Greenea, koji je u rujnu 1592. umro u krajnjoj bijedi.

(*Filostrat ode*)

Posjedajte, gospe!

Hipolita. Ja ne volim da gledam nevolju
Preterećenu ni pokornost, koja
U službi gine.

Tesej. Ništa takvo ne ćeš
Sad gledat, mila.

Hipolita. Veli, da baš ništa
Ne vrijede.

Tesej. Al će vrijedit naša hvala,
Kad na tom ništa njima zahvalimo,
A zabava će naša biti, ako
Razumijemo njihovu neumnost.
Što uboga pokornost nije kadra,
To plemenita će obzirnost uzet
Za dobru volju, ne za zaslugu.
Na putu mom su veliki me kadšto
Mudraci htjeli promišljenim riječma
Da pozdrave, al drhtati bi stali
I blijedjeti i zapinjati usred
Rečenice i svoje uvježbano
Krasnorječje prekidati u strahu,
A napokon bi i zanimjeli
I ne bi me ni pozdravili. Vjeruj,
Da u toj šutnji ipak nađoh pozdrav
I u toj čednoj, u toj strašljivoj
Pokornosti pročitah baš toliko,
Koliko i iz usta brbljavih
Govorljivosti smione i drske.
I zato jezik nijeme nevinosti
U srdačnoj nam zbori iskrenosti.

(*Vrati se Filostrat*)

Filostrat. Već tu je prolog, Visosti.

Tesej. Nek uđe.

(*Trublje. - Uđe Dunja kao prolog*)

Dunja. "Ako smo loši, to je naša težnja.
Da nipošto vam ne dodijavamo.
Pokazati vam sva je naša čežnja.

Umijeće svoje to je sve što znamo.
I zato tu smo mi iz zlobe hude.
Ne dolazimo da se zabavljate.
Mi hoćemo da dosadno vam bude.
Ne želimo da ovdje uživete.
Već glumci tu su oni će vam dati.
U igri svojoj sve što treba znati."

Tesej. Taj momak ne pazi mnogo na točke.

Lisandar. Jahao je svoj prolog kao divljeg ždrijepca. Ne zna, gdje da stane. Dobar nauk, gospodaru. Nije dosta govoriti, već treba govoriti valjano.

Hipolita. Doista je svirao na svom prologu kao dijete na fruli. Čuju se glasovi, a nema melodije.

Tesej. Njegov je govor bio kao zamršen lanac. Ništa nije pokvareno, ali je sve u neredu. Tko dolazi sada?

*(Uđu Vratilo kao Piram, Frula kao Tizba, Gubac kao zid,
Gladnica kao mjesočina i Spretko kao lav)*

Dunja. "Vi čudite se možda s glume naše.
Al čudite se, stvar dok bude jasna.
Mladiću ovom ime Piram daše,
A Tizba vam je ova gospa krasna.
A ovaj čovjek s vapnom i sa žbukom
To zid je, koji ljubavnike dijeli.
U zidu rupa je, kroz koju s mukom
Tek šaptat mogu. Tako priča veli.
A ovaj tu sa svjetiljkom i s psetom
I s grmom to je mjesec. Treba znati,
Na Ninovu da grobu će se svetom
Na mjesočini dragi milovati.
A ova strašna zvijer se zove lavom
Po imenu, jer kad je Tizba mila
U noći došla, od nje vam se stravom
Pretvorila il bolje poplašila.
U bijegu joj je pao plašt, a lav
U gupcu ga okaljio krvavome,
A Piram na to, momak lijep i zdrav,
Kad smotri rubac mile svoje mome,
Svoj bodež britki, britki bodež trže,
U krvave ga, vrele grudi rinu,
A tad se vrati Tizba te još brže
Taj ljuti bodež poteže i zginu.
Opširnije će događaj vam sav
Ispričat oni, Mjesec, Zid i Lav."

(Dunja, Frula, Spretko i Gladnica odu)

Tesej. Radoznao sam, hoće li lav govoriti.

Demetrije. Ne bi to bilo čudo, gospodaru. Kad toliki magarci govore, može i jedan lav.

Gubac. U ovoj glumi - malo me je stid -

Ja, neki Gubac, moram glumit zid.
I takav zid - to treba svak da znade,
Što pukotinu, rupicu imade,
Kroz koju Piram svojoj Tizbi bajnoj
O ljubavi šaputao je tajnoj.
A kamen, kreč i žbuka vam svjedoči,
Da pravi zid sad vide vaše oči,
A desno tu i lijevo jeste rupa,
Kroz koju šapću ljubavnici skupa.

Tesej. Tko bi mogao željeti, da bradato vapno bolje govori?

Demetrije. To je najdosjetljiviji pregradni zid, što sam ga ikad slušao gdje govori, gospodaru.

Tesej. Piram prilazi k zidu: Tiho!

Vratilo. O mrka noći, noći crne boje,
O noći ti, što vladaš, dan kad prođe,
O noći, jao! Tizba, milje moje,
Zaboravila, jao, da mi dođe!
A ti o zide, dragi, mili, zide,
Što dijeliš zemlju oca joj i moju,
Ah zide, zide, dragi mili zide,
O daj da gledam kroz tu rupu tvoju.

(Gubac dignu prste)

O hvala! Neka Zevs ti plati za to!
O jao! Gdje je moja Tizba mila?
Ti kleti zide, što mi kriješ zlato,
Sva kamena ti građa kleta bila!

Tesej. Držim, da bi i zid, budući da osjeća, morao uzvratiti kletvom.

Vratilo. Ne, gospodaru, vjere mi, ne bi morao: "Kleta bila" - to je Tizbina replika. Ona ima da uđe, a ja treba da je vrebam kroza zid. Vidjet ćete, da će se upravo tako dogoditi, kako vam rekoh. Eno je gdje dolazi.

(Uđe Frula kao Tizba)

Frula. Ti slušaš često uzdisanje moje,
O zide, jer si razlog mojih muka,
I često ja cjelivah cigle tvoje -
Što u te spaja vapno ih i žbuka.

Vratilo. Ja vidim glas - do rupe idem zato,
Da mogu čuti svoje Tizbe lice.
O Tizba -

Frula. To je kanda moje zlato.

Vratilo. Da - ja te, draga, ljubim svesrdice.
Ko Limandar ću vjeran biti ja.

Frula. Ja ko Helena, dok mi sunce sja.

Vratilo. Još vjerniji no Kafal Pokri ja sam.²⁶

Frula. Ko Kafal Pokru sved te ljubila sam.

Vratilo. Poljubi me kroz rupu, dušo moja.

Frula. Cjelivat ne ću zid, već usta tvoja.

Vratilo. Kod Nine groba da se sastanemo.

Frula. Dakako, smjesta - da i poginemo.

(*Vratilo i Frula odu*)

Gubac. Ja, zid, izvrših dužnost svoju tako,
I kad je tako, otić mogu lako.

(*Ode*)

Tesej. Sad je pao zid između dva susjeda.

Demetrije. Slaba korist od toga gospodaru, kad zidovi i onako imaju uši.

Hipolita. To je najveća budalaština, što sam je ikad slušala.

Tesej. I najbolje su takve stvari samo sjena, a najgore nisu gore, ako ih mašta popravi.

Hipolita. To mora onda biti tvoja mašta, a ne njihova.

Tesej. Ako naša mašta ne misli o njima gore nego oni sami o sebi, onda mogu biti smatrani za sjajne ljude. Evo dolaze dvije plemenite zvjerkе, mjesec i lav.

(*Vrate se Spretko kao Lav i Gladnica kao Mjesečina*)

Spretko. Kad ugledate miša, gospe lijepe,
Gdje zemljom puzi, svaka od vas krikne,
Al sad će vaša srca da zastrepe,
Kad strašno zvijere groznom rikom rikne.
Al znajte, da sam stolar Spretko ja
I nisam niti lav ni lavica,

²⁶ Vratilo i Frula iskrivljuju klasična imena. Radi se o Leandru i Heri, Cefalu i Prokri. Prva je priča bila poznata Shakespeareovim suvremeniciima po djelu C. Marlowea "Hero and Leander", a druga po djelu T. Edwardsa "Procris and Chephalus".

Jer kad bih kao pravi lav ja došo
Na ovo mjesto, ne bih dobro prošo.

Tesej. Vrlo ljubezna životinja i puna savjesti.

Demetrije. Najdivotnija životinja, što sam je ikad vidio.

Lisandar. Taj je lav prava lisica, što se tiče hrabrosti.

Tesej. Da - i prava guska, što se tiče pameti.

Demetrije. Ne, gospodaru, jer hrabrost mu ne može da digne pamet, a lisica može da digne gusku.

Tesej. Uvjeren sam, da mu pamet ne može dignuti hrabrost, jer guska nije nikad ugrabila lisicu. Ali ostavimo to njegovoj pameti i čujmo Mjesec.

Gladnica. Ko rogat mjesec ova svjetiljka je -

Demetrije. Trebalo bi da ima rogove na glavi!

Tesej. Uštap je, pa mu se rogovi gube u punom kolutu.

Gladnica. Ko rogat mjesec ova svjetiljka je,
A ja ko čovjek u tome mjesecu -

Tesej. To je od svega najveća zabluda. Trebalo bi, da taj čovjek bude stavljen u svjetiljku.
Kako bi inače bio čovjek u mjesecu?

Demetrije. Ne smije poradi svijeće, jer vidite, da se već dimi.

Hipolita. Dodijava mi taj mjesec. Htjela bih, da se promijeni.

Tesej. Po slaboj svjetlosti njegove pameti rekao bih, da ide na manjak. Ali uljudnost i pravičnost zahtijeva, da se do kraja strpimo.

Lisandar. Nastavi, Mjeseče!

Gladnica. Nemam vam ništa drugo reći, nego da je svjetiljka mjesec, ja sam čovjek u mjesecu, ovaj je grm moj grm, a ovaj pas moj pas.

Demetrije. Pa sve bi to trebalo da bude u svjetiljci, jer je sve to u mjesecu. Ali tiho - evo dolazi Tizba.

(Vrati se Frula kao Tizba)

Frula. Tu Ninin grob je. Gdje je dragi moj?

Spretko (riče). U - u - u - !

(Frula pobjegne)

Demetrije. Dobro si rikao, lave!

Tesej. Dobro si pobjegla, Tizba!

Hipolita. Dobro si sjao, mjeseče! - Zaista mjesec sjaje vrlo milo.

(Spretko razdere Frulin plašt)

Tesej. Dobro si derao, lave!

Demetrije. I onda dođe Piram.

(Spretko ode)

Lisandar. I tako nestade lava.

(Vrati se Vratilo kao Piram)

Vratilo. O hvala ti na tvojoj zruci jasnoj,
Moj mjesече, ko zlatno sunce sjajni,
Jer nadam se na svjetlosti toj krasnoj
Sad vidjet vjerne Tizbe obraz bajni.
Al stoj - o jade!
Što vidim sade?
Vaj! Kakva bol se zbila?
Ah, oko moje,
Vidiš li, što je?
O grličice mila!
Gle, plašt je tvoj
Sav krvav, joj!
O divlji bijesi, amo!
Sve skršite,
Sve svršite
I ubijajte samo!

Tesej. Taj bol, i smrt drage prijateljice, mogli bi čovjeka gotovo ožalostiti.

Hipolita. Vjere mi, žao mi je toga čovjeka.

Vratilo. O prirodu, o zašto stvori lava,
Kad gadni lav mi dragu obeščasti,
Što jest - što bila je ljepota prava,
A meni vrelo slasti sve i lasti!
Nek oči plaču,
A ti moj maču,
Probodi srce jako,
Na lijevoj strani
Ti njega rani
I umri - tako - tako -

(Probode se)

Već umrijeh mlad
I bježim sad,
U raj mi duša hrli,
Jezik se muti
A mjesec šuti
I smrt me grli, - -

(Umre)
(Gladnica ode)

Demetrije. To je zato, što je bio tako grlat.

Lisandar. Bolje bi mu bilo, da ga njegova grličica grli.

Tesej. Zagrlit će ga u raju.

Hipolita. Zašto je Mjesec otišao prije, nego se Tizba vrati i nade svog ljubavnika.

Tesej. Naći će ga ona u zvjezdanom sjaju. Evo je gdje dolazi. Njene će jadikovke završiti komad.

(Vrati se Frula kao Tizba)

Hipolita. Držim, da ne bi smjela dugo jadikovati za takvim Piramom. Nadam se, da će biti kratka.

Demetrije. Slamka na vagi odlučuje, tko više vrijedi - Piram ili Tizba: on kao muškarac, budi bog s nama; ona kao žena, oslobodi nas, bože!

Lisandar. Već ga je uvrebala tim milim očima.

Demetrije. I kuka evo ovako, kako ćete vidjeti.

Frula. Moj dragan spava?
Što - mrtva glava?
O zbori, mlače jadni!
Ah, nijem je, jao!
I mrtav pao
I grob će gledat hladni.
I usta bujna
I kosa rujna
Ko jaglac obraz žut
I očne zjene
Ko luk zelene
Na vječni kreću put.
O sestre tri,
Umoč'te vi
Sad ruke u tu krvcu,
Kad prekidoste
I presjekoste
Života zlatna vrvcu.
Nek jezik šuti
A mač nek ljuti
Smrt zada jadu mnogom,
Da život mine
I Tizba zgine -
O zbogom, zbogom, zbogom!

(*Umre*)

Tesej. Mjesec i lav ostadoše živi, da pokopaju mrtve.

Demetrije. I zid.

Vratilo. Nipošto. Pao je zid, koji je dijelio njihove očeve. Je li vam po volji, da vidite epilog ili da čujete kako dvojica naših drugova plešu "bergamasku"?²⁷

Tesej. Ne ćemo epiloga, molim vas, jer vašem komadu ne treba isprika. Nemojte se ispričavati, jer kad su svi glumci mrtvi, ne treba nikoga grditi. Ej, da je Pirama glumio onaj, koji je to napisao, pa da se objesio o Tizbinu podvezicu, to bi bila krasna tragedija - a to je i u istinu, i sjajno je glumljena. Ali da vidimo vašu bergamasku, a epilog ostavite.

(*Dvojica zanatlija plešu*)

Tesej. Već gvozden jezik ponoći je dvanaest

Izustio - i vilinje je vrijeme.²⁸

U krevet sada, ljubavnici, ajte,

Jer bojim se, prespavat ćemo jutro,

Koliko smo i noći probdjeli.

Budalasta je gluma ta baš dobro

Zaludit znala teški korak noći.

U postelju sad, prijatelji dragi -

Četrnaest dana trajat će nam slava

I noćne igre i veselja prava.

(*Odu*)

(*Uđe Puk s metlom na ramenu*)

Sada gladan riče lav

I na mjesec viju vuci,

Orač hrče trudan sav,

Jer u teškoj radi mucu.

Tinja žar na ognjištima,

Ćuk u ovo ćuče doba,

Bolesnika hvata zima,

Jer se hladnog sjeća groba.

Sada, kad je noćca gluha,

Sva su groblja razgrnuta,

Svaki grob svog pušta duha,

Da grobljanskom stazom luta.

A mi bića, što bježimo

²⁷ Bergamaska je groteskni ples. Potječe iz Bergama u sjevernoj Italiji.

²⁸ To vrijeme počinje poslije ponoći, a svršava s izlaskom jutarnje zvijezde.

Sveđ uz kola Hekatina,
Da se suncu uklonimo,
Sretni smo, gdje vlada tmina.
Mir u ovom domu novom
Ne sm'je niti mišić smesti,
A ja dođoh metlom ovom
Prah u njemu sav pomesti.

(Uđu Oberon i Titanija s pratnjom)

Oberon.

Nek po domu svjetlost sja;
Pored ognja što se trne
Sa svih strana neka sva
Sad vilinska družba grne.²⁹

²⁹ *Nek po domu svjetlost sja ... družba grne.* - Ovi su stihovi zadali mnogo muke komentatorima. Kakav je to "dom"? I odakle najednom "oganj što se trne"? I Bogdanovića je ovo mjesto zbunilo, pa ga je neodređeno preveo, tako da u njegovu prijevodu ti stihovi nisu bili razumljivi:

Svaki plamen već se trne,
Mutna svjetlost ovdje sja,
Al vilinska neka grne
Sa svih strana družba sva.

Zadržavši njegove srokove i većinu riječi, približili smo te stihove originalu, koji glasi:

Through the house give glimmering light,
By the dead and drowsy fire,
Every elf and fairy sprite,
Hop as light as bird from brier.

Mnogi su komentatori naslućivali, da se tu radi o novijem umetku u komediju, ali tek je Dover Wilson postavio stvari na pravo mjesto. Ako se prihvati njegova hipoteza, koju ćemo ovdje ukratko iznijeti, onda sve postaje jasno.

Ovaj cijeli završetak, od Pukova ulaska ("Neka gladan riče lav") do odlaska Oberona i vilâ ("A u osvit novog dana Skupite se sa svih strana") napisan je za svadbenu svečanost u nekoj privatnoj kući. U prilog tome govore aluzije na "dom", na "oganj što se trne", na "bračni krevet", a osobito stihovi:

Pođite po domu dragom
Blagoslov'te sobu svaku...
Sreća cvala ovom domu
I gosparu njegovomu,

gdje je "gospar" (owner) očito domaćin, a ne jedan od mladoženja. Razumije se, da "sva tri braka mlada" mogu biti Tesej-Hipolita, Lisadar-Hermija i Demetrije-Helena, ali u ovom kontekstu mogu isto tako dobro biti i tri para, u čast kojih je priređena ova svečanost.

Prema svemu tome, s "bergamaskom" zanatlija i Tesejevim govorom, koji iza nje slijedi ("Već gvozden jezik ponoći je dvanaest Izustio") komedija svršava. Izlazi Tesej s Hipolitom, a za njima ostala dva para i pratnja. Svijetla se gase, i jedino se žerava na ognjištu žari. Nato ulazi Puk, za njim Titanija i Oberon, i napokon vile, koje pale svoje svijeće prolazeći "pored ognja što se trne", i odjednom "po domu svjetlost sja". Sada Oberon povede vilinsko kolo u pjesmu, a nakon toga svi

Slatke pjesme nek zazveče,
A uz pjesme ples nek teče.

Titanija.

Skladna riječ i skladan poj
Neka vri po kući svoj
I s milinom vilinjom
Blagoslovi ovaj dom.

(Pjesma i ples)

Oberon.

Dokle, dusi, danak svane,
Hitajte na razne strane.
Časni bračni krevet novi,
Družbo mila, blagoslovi.
Porod, koji tu se rodi,
Neka sretan svijetom hodi.
I u sva tri braka mlada
Vjerna ljubav neka vlada.
Njihov porod neka bude
Prost od svake mane hude.
Madež niti bradavica
Ne sm'je djeci kvarit lica,
Niti drugi nedostaci,
A ni kobni kakvi znaci.
S ovom poljskom rosom blagom
Pođite po domu dragom,
Blagoslov'te sobu svaku
U tišini i u mraku.
Sreća cvala ovom domu
I gosparu njegovomu.
Naprijed sad, ne oklijevajte,
Već na poso svoj se dajte,
A u osvit novog dana
Skupite se sa svih strana.

(Odu svi osim Puka)

Puk. Ako nisu težnje naše
Zadovoljstvo stekle vaše,

se razidu po "dragom domu" da "blagoslove sobu svaku", dok dvorana opet ostaje pusta u tami i tišini.

Pukov epilog ("Ako nisu težnje naše"), koji u svim izdanjima slijedi nakon toga, ne spada u ovaj umetak i nema s njim nikakve logične veze. (Torbarina)

Zamislite, da ste snili
I tek žrtve varke bili.
I da one slike tašte
Tek su san i porod mašte.
Ne budite zle nam volje,
Drugi put će biti bolje.
Ako zvižduk vaš nas mine,
Te nam tako sreća sine,
Puk se kune svojom glavom,
Sve će stazom poći pravom -
Ili lažem, to kad velim.
Laku noć vam svima želim -
Plješčite nam, pa će sve
Popravit se mane te.

(Ode)

RJEČNIK

Aheront - rijeka u podzemnom svijetu preko koje su prelazili mrtvi
alem (tur.) - dragulj, dijamant

baniti se - oholiti se (poput bana)

česanje - češanje

Diana - Dijana, starorimska božica lova i mjeseca (grč. Artemida)

Didona - kartaška kraljica, koja je bila zaljubljena u trojanskog junaka Eneju
drombulje - jedan od najstarijih glazbenih instrumenata, mali instrument koji se stavlja u usta i svira trzanjem jezička

Feb - pridjevak Apolona, starogrčkog boga svjetlosti, sunca, glazbe, medicine, poezije, proricanja...

Hekata - starogrčka božica podzemnog svijeta s tri glave i tri tijela

hladolež - biljka penjačica iz porodice slakova

homut - pregršt

interludij (lat.) - međuigra

izžet - iscijeđen

ižimati - cijediti, istiskivati

jed - otrov

Kadmo - osnivač grada Tebe i prvi tebanski kralj, porijeklom Feničanin; prema Herodotu upravo je on Grcima prenio fenički alfabet

kondolencija (lat.) - izražavanje sućuti;

kondolirati - izraziti sućut

Kupido - bog ljubavi, Eros, Amor

Menade - mahnite pratiteljice boga Dioniza (Bakha)

monsijer (franc.) - gospodin

neharnica - nezahvalnica

sinjor (tal.) - gospodin

svjet - savjet

Taur - Taurus, planina u današnjoj Turskoj i Siriji

Tesalija - pokrajina u sjevernoj Grčkoj

vaj - jad; (uzvik) - jao!

Venera - starorimska božica ljubavi (grč. Afrodit)

vlastan - koji ima vlast, moć, mogućnost

vroca - vrpca

zasopiti se - zapuhati se, zadihati se

Zeus - Zeus, vrhovni grčki bog